

T R E Ś Ć :

KONWENCJA

- Poz.:** 366—w sprawie polskich robotników rolnych, podpisana w Warszawie, dnia 24 listopada 1927 r. 693
 367—Oświadczenie rządowe z dnia 6 czerwca 1929 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych: 1. Konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką w sprawie polskich robotników rolnych, wraz z Protokołem końcowym, 2. Porozumienia w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych, i 3. Porozumienia w sprawie polskich robotników rolnych, którzy przybyli do Niemiec przed 31 grudnia 1925 roku i tamże pozostali, podpisanych w Warszawie dnia 24 listopada 1927 roku 714

ROZPORZĄDZENIA MINISTRÓW:

- Poz.:** 368—Spraw Wewnętrznych i Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 15 maja 1929 r. w sprawie opustu od cen, oznaczonych w taksie aptekarskiej za lekarstwa, wydawane na koszt kas chorych i wydawania tych lekarstw 715
 369—Pracy i Opieki Społecznej z dnia 15 czerwca 1929 roku w sprawie zmiany zakresu terytorjalnego działania okręgowych urzędów ubezpieczeń z siedzibą w Warszawie i Lwowie 715
 370—Poczt i Telegrafów z dnia 21 czerwca 1929 r. w sprawie uzupełnienia taryfy pocztowej 715

OBWIESZCZENIE PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ

- Poz.:** 371—z dnia 7 czerwca 1929 r. o sprostowaniu omyłek w wykazie nieruchomości majątków państwowych, przeznaczonych do sprzedaży, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 30 grudnia 1924 r. o sprzedaży niektórych nieruchomości majątków państwowych 716

366.

K O N W E N C J A

w sprawie polskich robotników rolnych, podpisana w Warszawie, dnia 24 listopada 1927 r.

(Zatwierdzona uchwałą Rady Ministrów z dn. 24 lutego 1928 r.)

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,
M Y, I G N A C Y M O Ś C I C K I,
 PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ,

Wszem wobec i każdemu z osobna, komu o tem wiedzieć należy, wiadomem czynimy:

Dnia dwudziestego czwartego listopada tysiąc dziewięćset dwudziestego siódmego roku podpisana została w Warszawie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Rzeszy Niemieckiej konwencja w sprawie polskich robotników rolnych z Protokołem końcowym, Porozumieniem w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych, i Porozumieniem w sprawie polskich robotników rolnych, którzy przybyli do Niemiec przed 31 grudnia 1925 r. i tamże pozostali, o następującem brzmieniu dosłownem:

KONWENCJA**w sprawie polskich robotników rolnych.**

Powodowani chęcią uregulowania kwestji polskich robotników rolnych w Niemczech, zamianowali swymi Pełnomocnikami:

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej:

Pana Dr. Witolda PRADZYŃSKIEGO, Członka Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej i

Pana Stanisława GAWROŃSKIEGO, Dyrektora urzędu Emigracyjnego;

Prezydent Rzeszy Niemieckiej:

Pana Ulrich RAUSCHER, Posła Niemieckiego w Warszawie i

Pana Dr. Oskar WEIGERT, Kierownika Departamentu w Ministerstwie Pracy Rzeszy Niemieckiej.

Pełnomocnicy po zbadaniu pełnomocnictw, uznanych za dobre i sporządzone w sposób należyty, ustalili co następuje:

Wychodząc z założenia, że dla zatrudniania w państwie obywateli obcych miarodajny jest jego stan gospodarczy, zwłaszcza stan rynku pracy, układające się Strony regulują w sposób następujący rekrutację, zapośredniczanie i kontraktowanie polskich robotników rolnych, jako też wyjazd ich, wjazd i powrót oraz ubezpieczenie społeczne tychże:

Dział I.**Artykuł 1.**

Rekrutacją, zapośredniczaniem i kontraktowaniem polskich sezonowych robotników rolnych zajmują się z ramienia Polski wyłącznie Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy, z ramienia Niemiec wyłącznie powołane do tego czynniki.

Kontraktowanie robotników dokonywa się na podstawie ściśle określonej umowy o pracę.

Rządy układających się stron zawierają w sprawie technicznego wykonania przepisów ustępów 1 i 2, jak również w sprawie przejazdu robotników odrębne porozumienie, które może być zmienione za zgodą obu Rządów.

Artykuł 2.

Układające się Strony są zgodne co do tego, że wychodźstwo polskich robotników rolnych będzie posiadało charakter ruchu sezonowego, o ile konwencja niniejsza nie postanawia inaczej.

VERTRAG**über polnische landwirtschaftliche Arbeiter.**

Von dem Wunsche geleitet, die Frage der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter in Deutschland zu regeln, haben zu ihren Bevollmächtigten ernannt

Der Präsident der Polnischen Republik:

Herrn Dr. Witold PRADZYŃSKI, Mitglied der Kodifikationskommission der Polnischen Republik, und

Herrn Stanisław GAWROŃSKI, Direktor des Auswanderungsamtes;

der Deutsche Reichspräsident:

Herrn Ulrich RAUSCHER, den deutschen Gesandten in Warschau, und

Herrn Dr. Oskar WEIGERT, Ministerialdirigenten im Reichsarbeitsministerium.

Die Bevollmächtigten haben nach Prüfung ihrer Vollmachten, die sie in guter und gehöriger Form befunden haben, nachstehendes vereinbart:

Von dem Grundsatz ausgehend, dass für die Beschäftigung ausländischer Staatsangehöriger in einem Staate seine wirtschaftliche Lage, insbesondere die Lage des Arbeitsmarkts massgebend ist, regeln die vertragschliessenden Teile die Anwerbung, Vermittlung und Verpflichtung der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter sowie deren Aus-, Ein- und Rückwanderung und deren Sozialversicherung wie folgt:

Abschnitt I.**Artikel 1.**

Bei der Anwerbung, Vermittlung und Verpflichtung polnischer landwirtschaftlicher Wanderarbeiter sind polnischerseits ausschliesslich die staatlichen Arbeitsvermittlungsämtler, deutscherseits ausschliesslich die damit beauftragten Stellen tätig.

Die Verpflichtung der Arbeiter erfolgt auf Grund eines bestimmten Arbeitsvertrags.

Über die technische Durchführung der Bestimmungen der Absätze 1 und 2 sowie über die Beförderung der Arbeiter treffen die Regierungen der vertragschliessenden Teile eine besondere Vereinbarung, die in beiderseitigem Einverständnis abgeändert werden kann.

Artikel 2.

Die vertragschliessenden Teile sind darüber einig, dass die Wanderung der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter den Charakter der Saisonwanderung besitzen wird, soweit dieser Vertrag nicht anderes bestimmt.

Artykuł 3.

Układające się Strony są zgodne co do tego, że ci polscy robotnicy rolni, którzy przybyli do Niemiec przed 1 stycznia 1919 i tam pozostali, mają prawo pozostania w Niemczech w charakterze robotników rolnych i otrzymania zaświadczenia uprawniającego (Befreiungsschein) do wykonywania tej czynności.

Artykuł 4.

Układające się Strony wychodzą z założenia, że polscy robotnicy rolni, którzy przybyli do Niemiec w okresie pomiędzy 1 stycznia 1919 i 31 grudnia 1925 i tam pozostali, włączą się do ruchu sezonowego na następujących zasadach:

1. Włączanie się do ruchu sezonowego winno odbywać się stopniowo, w możliwie równych kwotach rocznych i równomiernie z poszczególnych niemieckich obwodów, w których robotnicy są zatrudnieni.
2. Wyjęte z włączania się do ruchu sezonowego będą osoby, dla których wyjazd byłby połączony ze szczególną uciążliwością.

W sprawie technicznego przeprowadzenia postanowień niniejszego artykułu, Rządy układających się Stron zawierają odrębne porozumienie.

Artykuł 5.

Polscy robotnicy rolni nie będą wbrew swej woli powodowani do powrotu do Polski poza przewidzianymi w niniejszej konwencji wypadkami, z zastrzeżeniem mocy obowiązujących przepisów o odmowie prawa pobytu i wydaleniu, odnoszących się do wszystkich cudzoziemców.

Artykuł 6.

Układające się Strony obowiązują się udzielać polskim robotnikom rolnym ułatwień przy wyjeździe, wjeździe i powrocie.

Artykuł 7.

Polscy robotnicy rolni korzystają w Rzeszy Niemieckiej z takiej samej opieki co robotnicy niemieccy w zakresie ochrony pracy, organizacji zawodowej, opieki społecznej, regulowania warunków pracy, włączając w to postępowanie rozjemcze i sądownictwo pracy, o ile ustawodawstwo niemieckie nie zawiera innych ogólnie obowiązujących przepisów dla obywateli obcych.

Artykuł 8.

Rząd Niemiecki użyje swego wpływu, ażeby mieszkania polskich sezonowych robotników rolnych

Artikel 3.

Die vertragschliessenden Teile sind darüber einig, dass die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, die vor dem 1 Januar 1919 nach Deutschland gekommen und dort verblieben sind, das Recht haben, als landwirtschaftliche Arbeiter in Deutschland zu verbleiben und für diese Tätigkeit einen Befreiungsschein zu erhalten.

Artikel 4.

Die vertragschliessenden Teile gehen davon aus, dass sich die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, die in der Zeit zwischen dem 1 Januar 1919 und dem 31 Dezember 1925 nach Deutschland gekommen und dort verblieben sind, nach folgenden Grundsätzen in die Wanderbewegung einreihen werden:

1. Die Einreihung in die Wanderbewegung soll sich allmählich, womöglich in gleichen Jahresraten und in gleichmässiger Verteilung auf die Beschäftigungsbezirke in Deutschland, vollziehen.
2. Von der Einreihung in die Wanderbewegung sollen solche Personen ausgeschlossen sein, für die sie eine besondere Härte bedeuten würde.

Über die technische Durchführung der Bestimmungen dieses Artikels treffen die Regierungen der vertragschliessenden Teile eine besondere Vereinbarung.

Artikel 5.

Die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter sollen zur Rückkehr nach Polen in anderen als den in diesem Verträge vorgesehenen Fällen vorbehaltlich der für alle Ausländer geltenden Bestimmungen über die Versagung der Aufenthaltserlaubnis und die Ausweisung gegen ihren Willen nicht veranlasst werden.

Artikel 6.

Die vertragschliessenden Teile verpflichten sich, den polnischen landwirtschaftlichen Arbeitern bei der Aus-, Ein- und Rückwanderung Erleichterungen zu gewähren.

Artikel 7.

Die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter geniessen im Deutschen Reich hinsichtlich des Arbeitsschutzes, der gewerkschaftlichen Betätigung, der öffentlichen Fürsorge und der Regelung der Arbeitsbedingungen einschliesslich des Schlichtungswesens und der Arbeitsgerichtsbarkeit den gleichen Schutz wie die deutschen Arbeiter, soweit nicht die deutsche Gesetzgebung allgemein etwas anderes für ausländische Staatsangehörige bestimmt.

Artikel 8.

Die Deutsche Regierung wird ihren Einfluss dahin geltend machen, dass die Wohnungen der pol-

były pod względem moralnym i zdrowotnym bez zarzutu.

Artykuł 9.

Polskich sezonowych robotników rolnych zwalnia się od uiszczania składek z tytułu ubezpieczenia bezrobotnych.

Artykuł 10.

Polscy robotnicy rolni zwolnieni są od podatku zarobkowego w myśl obowiązujących każdorazowo polsko-niemieckich porozumień w sprawie uniknięcia podwójnego opodatkowania, o ile robotnicy ci dowiodą, że mają miejsce zamieszkania w Polsce.

Posiadanie miejsca zamieszkania w Polsce udowadnia się:

- a) albo na podstawie paszportu z napisem: „paszport emigracyjny sezonowy” — albo
- b) przez zaświadczenie o posiadaniu miejsca zamieszkania (zaświadczenie o posiadaniu mieszkania rodzinnego), wystawione przez polskie władze krajowe, którego tłumaczenie niemieckie uwierzytelnione zostanie przez polskie urzędy konsularne w Niemczech.

Dział II.

Artykuł 11.

Polscy robotnicy rolni i pozostali po nich członkowie rodzin, zrównani są z obywatelami niemieckimi i pozostałymi po nich członkami rodzin w prawach do świadczeń, przypadających z tytułu niemieckiego ubezpieczenia od choroby i ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków.

Artykuł 12.

Przy stosowaniu § 203, Nr. 1 § 586 i § 614 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy, pozostawanie w Polsce z rodziną we wspólnym gospodarstwie domowym polskiego robotnika rolnego, nie posiadającego zaświadczenia uprawniającego, uważa się za nieprzerwane, dopóki robotnik ten zgodnie z przepisami niemieckimi przebywa w Niemczech.

Jako zaświadczenie uprawniające w rozumieniu niniejszej konwencji uważa się również tak zwane tymczasowe zaświadczenia uprawniające (vorläufiger Befreiungsschein).

Artykuł 13.

Przy stosowaniu do polskich robotników rolnych przepisów niemieckich o kapitalizacji roszczeń z tytułu niemieckiego ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków, pobyt w Polsce nie jest uważany za pobyt zagranicą.

nischen landwirtschaftlichen Wanderarbeiter in sittlicher und gesundheitlicher Beziehung einwandfrei sind.

Artikel 9.

Die polnischen landwirtschaftlichen Wanderarbeiter werden von der Beitragspflicht zur Arbeitslosenversicherung befreit.

Artikel 10.

Die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter sind nach Massgabe der jeweils geltenden polnisch-deutschen Vereinbarungen zur Vermeidung der Doppelbesteuerung von der Lohnsteuerpflicht befreit, wenn sie nachweisen, dass sie ihren Wohnsitz in Polen haben.

Der Wohnsitz in Polen wird nachgewiesen:

- a) entweder durch einen Pass mit dem Vermerk „paszport emigracyjny sezonowy“ (Saisonauswanderungspass) oder
- b) durch eine Wohnsitzbescheinigung (Bescheinigung über die Familienwohnung), die von der polnischen Heimatbehörde ausgestellt und deren deutsche Übersetzung von einem polnischen Konsulat in Deutschland beglaubigt ist.

Abschnitt II.

Artikel 11.

Die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter und ihre Hinterbliebenen werden den deutschen Staatsangehörigen und ihren Hinterbliebenen für die Leistungen aus der deutschen Kranken- und Unfallversicherung gleichgestellt.

Artikel 12.

Bei der Anwendung des § 203, des § 586 Nr. 1 und des § 614 der Reichsversicherungsordnung gilt für einen polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, der nicht im Besitz eines Befreiungsscheines ist, die häusliche Gemeinschaft, in der er mit seinen Angehörigen in Polen lebt, als nicht unterbrochen, solange sich der Arbeiter im Einklang mit den deutschen Vorschriften in Deutschland aufhält.

Als Befreiungsschein im Sinne dieses Abschnitts ist auch der sogenannte vorläufige Befreiungsschein anzusehen.

Artikel 13.

Bei der Anwendung der deutschen Vorschriften über die Abfindung von Ansprüchen aus der deutschen Unfallversicherung auf polnische landwirtschaftliche Arbeiter gilt der Aufenthalt in Polen nicht als Aufenthalt im Ausland.

Artykuł 14.

Polscy robotnicy rolni, którzy posiadają zaświadczenia uprawniające, nie podlegają na podstawie § 1233 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy zwolnieniu od niemieckiego ubezpieczenia inwalidzkiego. W ciągu sześciu miesięcy po otrzymaniu zaświadczenia uprawniającego mogą oni złożyć oświadczenie w instytucji niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, w której ostatnio byli ubezpieczeni, że chcą uiścić dodatkowo składki za te tygodnie, podczas których w ciągu ostatnich dwóch lat przed wręczeniem im zaświadczenia uprawniającego zatrudnieni byli w zawodzie, który podlega niemieckiemu ubezpieczeniu inwalidzkemu, lecz który to zawód zwolniony był od obowiązku ubezpieczeniowego w myśl § 1233 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy. Jeśli oświadczenie to będzie zgłoszone we właściwym terminie, to składki za przedostatni rok przed wręczeniem zaświadczenia uprawniającego, mogą być wpłacone w ciągu roku po wręczeniu tego zaświadczenia, składki zaś za ostatni rok w ciągu dwóch lat po wręczeniu tego zaświadczenia. Składki te liczą się jako składki przymusowe. Powyższe wpłacanie dodatkowych składek jest niedopuszczalne, dopóki robotnik jest inwalidą w rozumieniu ust. 2 § 1255 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy.

Jeśli przed wejściem w życie niniejszej konwencji wbrew przepisowi § 1233 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy pobrano od polskiego robotnika rolnego składki na ubezpieczenie od inwalidztwa, to instytucja ubezpieczeniowa nie może zakwestjonować tych składek na zasadzie tegoż przepisu. Robotnik może żądać do 31 grudnia 1923 zwrotu składek, uiszczonych za czas od 1 stycznia 1924.

Artykuł 15.

Jeżeli polscy robotnicy rolni lub pozostali po nich członkowie rodzin uzyskają na podstawie artykułu 14 uprawnienia z tytułu ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, w takim razie przy stosowaniu niemieckich przepisów o spoczywaniu roszczeń z tytułu niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, zrównani będą w prawach z obywatelami Rzeszy i pozostałymi po nich członkami rodzin. Przy stosowaniu niemieckich przepisów o kapitalizacji roszczeń z tytułu niemieckiego ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa, pobyt ich w Polsce nie będzie uważany za pobyt zagranicą.

Postanowienia artykułu 12 obowiązują odpowiednio przy stosowaniu §§ 1302 i 1303 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy.

Artykuł 16.

Z chwilą wprowadzenia w Polsce na całym jej obszarze ubezpieczenia na wypadek inwalidztwa dla robotników rolnych i pozostałych po nich członków rodzin, układające się Strony nawiążą rokowania, aby w drodze porozumienia zabezpieczyć korzystanie z dobrodziejstw ubezpieczenia inwalidzkiego podczas pracy w Niemczech również i tym polskim robotnikom sezonowym, którzy nie otrzymują zaświadczenia uprawniającego.

Artikel 14.

Polnische landwirtschaftliche Arbeiter mit Befreiungsschein sind nicht auf Grund des § 1233 der Reichsversicherungsordnung von der deutschen Invalidenversicherung befreit. Sie können innerhalb von sechs Monaten nach Aushändigung des Befreiungsscheins dem Versicherungsträger der deutschen Invalidenversicherung, bei dem sie zuletzt versichert waren, erklären, dass sie Beiträge für solche Wochen nachentrichten wollen, in denen sie während der letzten zwei Jahre vor Aushändigung des Befreiungsscheins eine der deutschen Invalidenversicherung unterliegende, aber nach § 1233 der Reichsversicherungsordnung versicherungsfreie Beschäftigung ausgeübt haben. Wird diese Erklärung rechtzeitig abgegeben, so können die Beiträge für das vorletzte Jahr vor der Aushändigung des Befreiungsscheins binnen einem Jahre und die Beiträge für das letzte Jahr vor der Aushändigung des Befreiungsscheins binnen zwei Jahren nach der Aushändigung des Befreiungsscheins entrichtet werden. Die Beiträge gelten als Pflichtbeiträge. Die Nachentrichtung ist unstatthaft, solange der Arbeiter invalide im Sinne des § 1255 Abs. 2 der Reichsversicherungsordnung ist.

Sind vor Inkrafttreten dieses Vertrags für einen polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter Beiträge zur Invalidenversicherung entgegen der Vorschrift des § 1233 der Reichsversicherungsordnung entrichtet worden, so kann der Versicherungsträger die Beiträge auf Grund dieser Vorschrift nicht beanstanden. Der Arbeiter kann die für die Zeit seit dem 1 Januar 1924 entrichteten Beiträge bis zum 31 Dezember 1923 zurückfordern.

Artikel 15.

Soweit polnische landwirtschaftliche Arbeiter oder ihre Hinterbliebenen auf Grund des Artikels 14 Ansprüche aus der deutschen Invalidenversicherung erwerben, werden sie bei der Anwendung der deutschen Vorschriften über das Ruhen von Ansprüchen aus der deutschen Invalidenversicherung den deutschen Staatsangehörigen und ihren Hinterbliebenen gleichgestellt. Bei der Anwendung der deutschen Vorschriften über die Abfindung von Ansprüchen aus der deutschen Invalidenversicherung wird der Aufenthalt in Polen nicht als Aufenthalt im Ausland angesehen.

Die Bestimmung des Artikel 12 gilt entsprechend bei Anwendung der §§ 1302 und 1303 der Reichsversicherungsordnung.

Artikel 16.

Die vertragschliessenden Teile werden, sobald Polen für sein ganzes Gebiet eine Invaliden- und Hinterbliebenenversicherung für landwirtschaftliche Arbeiter geschaffen haben wird, in Verhandlungen treten, um durch Übereinkommen Vorsorge zu treffen, dass auch die polnischen Wanderarbeiter, die keinen Befreiungsschein erhalten, während ihrer Beschäftigung in Deutschland die Vorteile einer Invalidenversicherung geniessen.

Artykuł 17.

Przy stosowaniu do polskich robotników rolnych niemieckiego ubezpieczenia od choroby, nieszczęśliwych wypadków i na wypadek inwalidztwa, polskie władze administracyjne i instytucje ubezpieczeniowe udzielać będą pomocy administracyjnej niemieckim władzom administracyjnym i instytucjom ubezpieczeniowym. Wydatki, związane z pomocą administracyjną, zwracane będą tylko w zakresie, obowiązującym w polskich ubezpieczeniach społecznych.

Najwyższe władze administracyjne układających się Stron rozstrzygają w obopólnym porozumieniu spory, które powstaną w sprawie stosowania ust. 1.

Artykuł 18.

O zakończeniu postępowania w sprawie nieszczęśliwego wypadku, który dotknął polskiego robotnika rolnego, urząd niemiecki, przeprowadzający dochodzenia, powinien zawiadomić niezwłocznie konsulat polski, właściwy dla siedziby tego urzędu.

Konsulaty polskie mogą narówni z zainteresowanymi zapoznać się z tokiem dochodzenia oraz z dalszym biegiem sprawy.

Artykuł 19.

Postanowienia wykonawcze do tego działu będą wydane samodzielnie przez każdą z układających się Stron, o ile okażą się potrzebne w zakresie jej działania i to przez najwyższą władzę administracyjną albo przez nią do tego wyznaczony urząd.

Przepisy, wydane w myśl powyższego, powinny być zakomunikowane odnośnym urzędom drugiej układającej się strony.

Artykuł 20.

Najwyższe władze administracyjne obu układających się Stron porozumieją się co do tego w jaki sposób możliwie najprościej i najtaniej z obszaru jednej z układających się Stron do obszaru drugiej będą mogły być uskuteczniane wypłaty i doręczenia z tytułu stosowania do polskich robotników rolnych niemieckiego ubezpieczenia od choroby, nieszczęśliwych wypadków i na wypadek inwalidztwa.

Artykuł 21.

Najwyższą władzą administracyjną w rozumieniu niniejszego działu jest po stronie polskiej Minister Pracy i Opieki Społecznej, po stronie niemieckiej Minister Pracy Rzeszy.

Artykuł 22.

Przy wykonywaniu przepisów niniejszego działu instytucje ubezpieczeniowe i władze obu układających się Stron komunikują się z sobą bezpośrednio.

Artikel 17.

Bei der Durchführung der deutschen Kranken-, Unfall- und Invalidenversicherung der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter werden die polnischen Verwaltungsbehörden und Versicherungsträger den deutschen Verwaltungsbehörden und Versicherungsträgern Verwaltungshilfe leisten. Die mit der Verwaltungshilfe verbundenen Auslagen werden nur in dem gleichen Umfang wie in der polnischen Sozialversicherung vergütet.

Die obersten Verwaltungsbehörden der vertragsschliessenden Teile entscheiden im beiderseitigen Einvernehmen die Streitigkeiten, die sich über die Anwendung des Abs. 1 ergeben.

Artikel 18.

Von dem Abschluss einer Untersuchung, die sich auf den Unfall eines polnischen landwirtschaftlichen Arbeiters bezieht, soll die damit befasste deutsche Stelle dem für ihren Sitz zuständigen polnischen Konsulat unverzüglich Nachricht geben.

Die polnischen Konsulate können in dem gleichen Umfang wie die Beteiligten selbst Einsicht in die Untersuchungsverhandlungen und in die weiteren Verhandlungen nehmen.

Artikel 19.

Die Bestimmungen zur Ausführung dieses Abschnitts werden von jedem der vertragsschliessenden Teile, soweit sie für seinen Bereich erforderlich sind, selbständig, und zwar durch die oberste Verwaltungsbehörde oder die von ihr zu bestimmende Behörde, getroffen.

Die hiernach getroffenen Bestimmungen sollen den entsprechenden Behörden des anderen vertragsschliessenden Teiles mitgeteilt werden.

Artikel 20.

Die obersten Verwaltungsbehörden der vertragsschliessenden Teile werden sich darüber verständigen, in welcher Weise Zahlungen und Zustellungen zur Durchführung der deutschen Kranken-, Unfall- und Invalidenversicherung der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter aus dem Gebiete des einen vertragsschliessenden Teiles in das des anderen möglichst einfach und mit möglichst geringen Kosten bewirkt werden können.

Artikel 21.

Oberste Verwaltungsbehörde im Sinne dieses Abschnitts ist auf polnischer Seite der Minister für Arbeit und soziale Fürsorge, auf deutscher Seite der Reichsarbeitsminister.

Artikel 22.

Bei der Durchführung der Vorschriften dieses Abschnitts verkehren die Versicherungsträger und Behörden der vertragsschliessenden Teile miteinander unmittelbar.

Artykuł 23.

Dział ten ma zastosowanie do nieszczęśliwych wypadków, które wydarzyły się lub wydarzą się po 31 grudnia 1926, a do wypadków zaś z ubezpieczenia od choroby lub na wypadek inwalidztwa, które wydarzą się po 31 grudnia 1927.

W wypadkach przewidzianych w Nr. 3 ust. 1 § 615 lub Nr. 1 § 1314 Ordynacji Ubezpieczeniowej Rzeszy, renty należne polskimi robotnikami rolnymi z tytułu dawniejszych nieszczęśliwych wypadków lub innych dawniejszych wypadków ubezpieczeniowych, nie spoczywają po 31 grudnia 1927, dopóki uprawniony przebywa w Polsce.

Artykuł 24.

W razie wypowiedzenia niniejszej umowy postanowienia niniejszego działu, pomimo wypowiedzenia umowy, pozostają nadal w mocy w stosunku do roszczeń w wypadkach ubezpieczeniowych, które wydarzyły się po terminach, oznaczonych w ust. 1 art. 23 lecz przed wygaśnięciem terminu ważności niniejszej konwencji.

Ust. 2 art. 23 obowiązuje również po upływie terminu ważności niniejszej konwencji w ciągu roku bez ograniczenia, następnie zaś obowiązuje nadal w stosunku do połowy renty.

Dział III.

Artykuł 25.

Konwencja niniejsza pozostaje w mocy do 31 grudnia 1928 i milcząco będzie przedłużana każdorazowo na rok następny, o ile jej nie wypowiedzi jedna z układających się Stron.

To samo stosuje się do porozumień odrębnych (artykuły 1 i 4).

Każda z układających się Stron może wypowiedzieć konwencję lub porozumienia odrębne najpóźniej 1 lipca na 31 grudnia każdego roku. Wraz z wypowiedzeniem konwencji uważają się również za wypowiedziane porozumienia odrębne. W razie wypowiedzenia przez jedną z układających się Stron jednego z porozumień odrębnych, druga układająca się Strona może do 15 lipca danego roku wypowiedzieć konwencję.

Artykuł 26.

Konwencja niniejsza winna być możliwie rychło ratyfikowana. Dokumenty ratyfikacyjne mają być wymienione w Berlinie. Konwencja wchodzi w życie w 15 dni po wymianie dokumentów ratyfikacyjnych.

Jednocześnie z niniejszą konwencją wchodzi w życie porozumienia odrębne.

Sporządzono w Warszawie dnia 24 listopada 1927 w dwóch tekstach oryginalnych i to każdy w języku polskim i niemieckim, z których każda z układających się Stron otrzymuje jeden. Teksty polski i niemiecki w treści swej są zgodne i autentyczne.

(—) *Dr. Witold Prądzyński*

(—) *Stanisław Gawroński*

Artikel 23.

Der Abschnitt gilt für Unfälle, die sich nach dem 31 Dezember 1926 ereignet haben oder ereignen werden, und für Versicherungsfälle der Kranken- und Invalidenversicherung, die sich nach dem 31 Dezember 1927 ereignen.

Renten aus früheren Unfällen oder früheren sonstigen Versicherungsfällen polnischer landwirtschaftlicher Arbeiter ruhen in den Fällen des § 615 Abs. 1 Nr. 3 oder des § 1314 Nr. 1 der Reichsversicherungsordnung nach dem 31 Dezember 1927 nicht, solange der Berechtigte sich in Polen aufhält.

Artikel 24.

Im Falle der Kündigung dieses Vertrags gelten die Vorschriften dieses Abschnitts für die Ansprüche aus Versicherungsfällen, die sich nach den im Artikel 23 Abs. 1 bezeichneten Zeitpunkten, aber vor dem Ausserkrafttreten des Vertrags ereignet haben, trotz der Kündigung weiter.

Artikel 23 Abs. 2 gilt auch nach dem Ausserkrafttreten des Vertrags ein Jahr lang unbeschränkt, von dann ab für die Hälfte der Rente weiter.

Abschnitt III.

Artikel 25.

Dieser Vertrag soll bis zum 31 Dezember 1928 in Kraft bleiben und gilt stillschweigend jeweils um ein Jahr verlängert, wenn er nicht von einem der vertragschliessenden Teile gekündigt wird.

Das gleiche gilt für die besonderen Vereinbarungen (Artikel 1 und 4).

Jeder der vertragschliessenden Teile kann den Vertrag oder die besonderen Vereinbarungen spätestens am 1 Juli zum 31 Dezember jeden Jahres kündigen. Mit der Kündigung des Vertrags gelten auch die besonderen Vereinbarungen als gekündigt. Falls einer der vertragschliessenden Teile eine der besonderen Vereinbarungen kündigt, kann der andere vertragschliessende Teil bis zum 15 Juli des betreffenden Jahres den Vertrag kündigen.

Artikel 26.

Dieser Vertrag soll baldmöglichst ratifiziert werden. Die Ratifikationsurkunden sollen in Berlin ausgetauscht werden. Der Vertrag tritt 15 Tage nach Austausch der Ratifikationsurkunden in Kraft.

Mit diesem Vertrage treten die besonderen Vereinbarungen in Kraft.

Geschehen im Warschau am 24 November 1927 in zwei Urschriften, und zwar jede in polnischer und in deutscher Sprache, von denen jeder vertragschliessende Teil eine erhält. Der polnische und der deutsche Wortlaut stimmen inhaltlich überein und haben gleiche Geltung.

(—) *Rauscher*

(—) *Dr. O. Weigert*

PROTOKÓŁ KONCOWY.

Przy podpisywaniu zawartej w dniu dzisiejszym pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką konwencji w sprawie polskich robotników rolnych, istniała pomiędzy Stronami, zawierającymi konwencję, zgoda co do następujących postanowień:

I. Do działu II, artykułów 11 — 24.

Zawierające konwencję Strony oświadczają, że uregulowanie ubezpieczenia społecznego polskich robotników rolnych w dziale II w artykułach 11 do 24 tejże konwencji, nie przesądza w niczem ich stanowiska w rokowaniach co do układu o wzajemności w ubezpieczeniach społecznych.

II. Do artykułu 26.

Zawierające konwencję Strony oświadczają, że ich Rzady aż do ratyfikacji stosować będą tymczasowo postanowienia konwencji od dnia jej podpisania.

Warszawa, dnia 24 listopada 1927.

(—) *Dr. Witold Prądzyński*

(—) *Stanisław Gawroński*

POROZUMIENIE

w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych.

Celem wykonania artykułu 1 konwencji polsko-niemieckiej w sprawie polskich robotników rolnych, Rzady Polski i Niemieckiej zawierają następujące porozumienie:

§ 1.

Niemiecka Centrala Robotnicza zawiadamia w grudniu każdego roku Urząd Emigracyjny w Warszawie, jakie przypuszczalnie będzie zapotrzebowanie polskich sezonowych robotników rolnych (mężczyzn, kobiet i chłopców) na rok przyszły w poszczególnych krajach niemieckich, w Prusiech, w poszczególnych prowincjach, przyczem określi te powiaty w Polsce, z których byłoby pożądane otrzymać robotników.

§ 2.

Najpóźniej w trzy tygodnie po nadejściu zawiadomienia Niemieckiej Centrali Robotniczej (§ 1) Urząd Emigracyjny w Warszawie podaje jej do wiadomości powiaty, z których przewiduje rekrutację, oraz liczbę robotników, jaką może otrzymać z poszczególnych powiatów.

SCHLUSSPROTOKOLL.

Bei Unterzeichnung des heute zwischen der Polnischen Republik und dem Deutschen Reich abgeschlossenen Vertrags über polnische landwirtschaftliche Arbeiter bestand zwischen den Vertragsschliessenden Teilen Einverständnis über folgendes:

I. Zu Abschnitt II, Artikel 11 bis 24.

Die vertragschliessenden Teile erklären, dass durch die Regelung der Sozialversicherung der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter in dem Abschnitt II Artikel 11 bis 24 dieses Vertrags ihrer Stellung in den Verhandlungen über ein Gegenseitigkeitsabkommen in der Sozialversicherung in keiner Weise vorgegriffen wird.

II. Zu Artikel 26.

Die vertragschliessenden Teile erklären, dass ihre Regierungen die Bestimmungen des Vertrags vom Tage der Unterzeichnung bis zur Ratifizierung vorläufig anwenden werden.

Warschau, den 24 November 1927.

(—) *Rauscher*

(—) *Dr. O. Weigert*

VEREINBARUNG

über die Anwerbung, Vermittlung und Verpflichtung sowie Beförderung der polnischen landwirtschaftlichen Wanderarbeiter.

Zur Ausführung des Artikel 1 des polnisch-deutschen Vertrages über polnische landwirtschaftliche Arbeiter treffen die Polnische und die Deutsche Regierung nachstehende Vereinbarung:

§ 1.

Die Deutsche Arbeiterzentrale teilt im Dezember jeden Jahres dem Auswanderungsamt in Warschau mit, wieviel polnische Wanderarbeiter — Männer, Frauen, Burschen — im nächsten Jahre voraussichtlich in den einzelnen deutschen Ländern, in Preussen in den einzelnen Provinzen, beschäftigt werden sollen und bezeichnet dabei die Kreise in Polen, aus denen die Bereitstellung der Arbeiter erwünscht ist.

§ 2.

Das Auswanderungsamt in Warschau gibt spätestens drei Wochen nach der Mitteilung der Deutschen Arbeiterzentrale (§ 1) bekannt, welche Kreise es für die Anwerbung in Aussicht nimmt und wieviel Arbeiter aus den einzelnen Kreisen bereitgestellt werden könne.

§ 3.

Polskie Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej i Niemiecka Centrala Robotnicza uzgadniają, w dwa tygodnie po upływie terminu, ustalonego w § 2, ostateczną liczbę robotników, podlegających rekrutacji, podział między powiaty, jak również techniczne szczegóły na okres do połowy kwietnia. W ten sam sposób postępować się będzie w wypadkach późniejszych zapotrzebowań robotników.

Przy zapotrzebowaniu imiennie wskazanych robotników obowiązuje § 6.

§ 4.

Zgodnie z porozumieniem (§ 3) przesyłać będzie Niemiecka Centrala Robotnicza właściwym Polskim Państwowym Urzędem Pośrednictwa Pracy każdorazowo otrzymywane zgłoszenia poszczególnych pracodawców. Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy w odpowiednich ogłoszeniach podadzą zawczasu do wiadomości ludności rolnej dni i miejscowości kontraktowania w Urzędach Pośrednictwa Pracy lub w miejscowościach, ustalonych przez te Urzędy w porozumieniu z Niemiecką Centralą Robotniczą.

Niemiecka Centrala Robotnicza jest wówczas upoważniona wysłać w dostatecznej liczbie urzędników do Urzędów Pośrednictwa Pracy, aby z zastrzeżeniem przepisów §§ 5 i 7 niniejszego porozumienia, rozpoczęli rekrutację wraz z przedstawicielami Urzędów Pośrednictwa Pracy. Rekrutacja dokonywa się z pośród robotników, poleconych przez przedstawicieli polskich Urzędów Pośrednictwa Pracy, w ustalone dni i w ustalonych miejscowościach.

§ 5.

Urzędnicy Niemieckiej Centrali Robotniczej, którzy mają być wysłani do Polski do Urzędów Pośrednictwa Pracy celem rekrutacji robotników, otrzymują od właściwych polskich Konsulatów zaświadczenie według załączonego wzoru.

Niemiecka Centrala Robotnicza prześle zawczasu Urzędowi Emigracyjnemu w Warszawie imienne listy tych urzędników.

§ 6.

Polskie Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy zawiadomią robotników, których przy zapotrzebowaniu imiennie wskażą Urzędy Graniczne Niemieckiej Centrali Robotniczej, z powołaniem się na zeszłoroczną umowę o pracę, niezwłocznie po nadejściu umowy o pracę, o zgłoszonych co do nich zapotrzebowaniach i spowodują zakontraktowanie ich na podstawie przeznaczony dla nich umowy o pracę. Ci imiennie wskazani robotnicy nie będą wyłączeni od zapośredniczenia, o ile wyjazdowi ich nie sprzeciwiają się ustawowe przeszkody.

Do imiennie wskazanych robotników, którzy nie chcą zakontraktować się ponownie na miejsce pracy im proponowane, stosują się ogólne przepisy o rekrutacji.

Zapotrzebowanie imiennie wskazanych robotników, zamieszkałych poza obrębem uzgodnionych po-

§ 3.

Das polnische Ministerium für Arbeit und soziale Fürsorge und die Deutsche Arbeiterzentrale vereinbaren zwei Wochen nach Ablauf der im § 2 festgesetzten Frist die endgültige Anwerbeziffer, die Verteilung auf die Kreise sowie auch die technischen Einzelheiten für die Zeit bis Mitte April. Falls später weitere Arbeiter bereitgestellt werden sollen, wird entsprechend verfahren.

Bei Anforderung namentlich bezeichneter Arbeiter gilt § 6.

§ 4.

Entsprechend der Vereinbarung (§ 3) wird die Deutsche Arbeiterzentrale die bei ihr jeweils vorliegenden Bedarfsanmeldungen der einzelnen Arbeitgeber an die zuständigen polnischen staatlichen Arbeitsvermittlungsamter senden. Die Tage und Orte der Verpflichtung in den Arbeitsvermittlungsamtern oder in den von ihnen im Einvernehmen mit der Deutschen Arbeiterzentrale festgesetzten Orten werden rechtzeitig durch die Arbeitsvermittlungsamter in geeigneten Bekanntmachungen zur Kenntnis der Landbevölkerung gebracht.

Die Deutsche Arbeiterzentrale ist sodann berechtigt, ihre Beamten in genügender Zahl zu den Arbeitsvermittlungsamtern zu senden, um mit der Anwerbung gemeinschaftlich mit den Vertretern der Arbeitsvermittlungsamter unter Vorbehalt der §§ 5 und 7 dieser Vereinbarung zu beginnen. Die Anwerbung erfolgt unter den von den Vertretern der Arbeitsvermittlungsamter empfohlenen Arbeitern und an den festgesetzten Tagen und Orten.

§ 5.

Die Beamten der Deutschen Arbeiterzentrale, die zur Anwerbung von Arbeitern nach Polen zu den Arbeitsvermittlungsamtern entsandt werden sollen, erhalten von den zuständigen polnischen Konsulaten eine Bescheinigung nach anliegendem Muster.

Die Deutsche Arbeiterzentrale wird die Namenslisten dieser Beamten rechtzeitig dem Auswanderungsamt im Warschau einsenden.

§ 6.

Die polnischen staatlichen Arbeitsvermittlungsamter werden Arbeiter, welche die Grenzämter der Deutschen Arbeiterzentrale bei Arbeiteranforderungen unter Bezug auf den vorjährigen Arbeitsvertrag namentlich bezeichnen, über ihre Anforderung als bald nach Eingang des Arbeitsvertrags in Kenntnis setzen und die Verpflichtung auf den für sie bestimmten Vertrag herbeiführen. Diese namentlich benannten Arbeiter werden von der Vermittlung nicht ausgeschlossen werden, falls ihrer Ausreise keine gesetzlichen Hindernisse entgegenstehen.

Auf namentlich angeforderte Arbeiter, die sich nicht wieder für die in Frage kommende Arbeitsstelle anwerben lassen wollen, finden die allgemeinen Bestimmungen über die Anwerbung Anwendung.

Namentlich bezeichnete Arbeiter, die ausserhalb der vereinbarten Kreise wohnen, werden bei

wiatów, będą zgłaszane we właściwym dla ich miejsca zamieszkania Państwowym Urzędzie Pośrednictwa Pracy, przy równoczesnym zawiadomieniu Urzędu Emigracyjnego w Warszawie. Urząd Emigracyjny zawiado i o swojej decyzji w najkrótszej drodze właściwe polskie władze oraz Niemiecką Centralę Robotniczą.

§ 7.

Przedstawienie i wybór robotników (§§ 4 i 5) odbywają się według ich kwalifikacji fizycznej i zawodowej, oraz z uwzględnieniem, czy nadają się do utworzenia jednej grupy robotniczej.

Wyboru robotników do Niemiec dokonywają urzędnicy Niemieckiej Centrali Robotniczej.

§ 8.

Zakontraktowanie robotników odbywa się na podstawie umowy o pracę dla zagranicznych sezonowych robotników rolnych, ułożonej przez Fachową Komisję Rolną i Leśną przy Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubezpieczenia Bezrobotnych, która to umowa w swoim obecnym brzmieniu dołączona jest do niniejszej umowy. Rząd Niemiecki będzie działał w tym kierunku, aby Rząd Polski dość wcześnie miał sposobność do zajęcia stanowiska w razie ważniejszych zmian w umowie o pracę na niekorzyść robotników. Rząd Niemiecki jest ponadto gotów przedłożyć Fachowej Komisji Rolnej i Leśnej przy Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubezpieczenia Bezrobotnych ewentualne propozycje Rządu Polskiego w sprawie zmian w umowie o pracę.

Inne umowy o pracę z polskimi sezonowymi robotnikami rolnymi są w myśl ustawowych przepisów niemieckich o tyle nieważne, o ile odbiegają na niekorzyść robotnika od umowy o pracę, wymienionej w ust. 1. W miejsce nieważnych punktów umów wchodzi w myśl niemieckich przepisów ustawowych odpowiednie postanowienia umowy o pracę, wymienionej w ust. 1.

Robotnik może podpisać umowę o pracę jedynie w obecności urzędnika, upoważnionego przez kierownika właściwego polskiego Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy i po zapoznaniu się z warunkami umowy. Postanowienie to nie stosuje się do wyjątkowych wypadków ponownego zakontraktowania robotników (Umverpflichtung), przyczem jednak w warunkach pracy i płacy nie może nastąpić pogorszenie. Niemiecka Centrala Robotnicza przy ponownych zakontraktowaniach w Urzędach Granicznych podą ich powody Urzędowi Emigracyjnemu w Warszawie, przy ponownych zakontraktowaniach w Niemczech, właściwemu polskiemu konsulatu.

Umowy o pracę sporządza się w 4 egzemplarzach. Jeden egzemplarz otrzymuje pracodawca, drugi Niemiecka Centrala Robotnicza, trzeci właściwy polski Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy, a czwarty egzemplarz otrzymuje osoba, wyznaczona przez polski Urząd Pośrednictwa Pracy z pośród danej grupy robotników.

dem für ihren Wohnsitz zuständigen polnischen staatlichen Arbeitsvermittlungsamts unter gleichzeitiger Benachrichtigung des Auswanderungsamts in Warschau angefordert. Das Auswanderungsamt wird seine Entscheidung auf schnellstem Wege den zuständigen polnischen Behörden und der Deutschen Arbeiterzentrale mitteilen.

§ 7.

Die Vorstellung und die Auswahl der Leute (§§ 4 und 5) erfolgt nach ihrer körperlichen und fachlichen Eignung und unter Berücksichtigung des Zusammenpassens der Arbeiter, die in einer Arbeitsgruppe vereinigt werden sollen.

Die Auswahl der Leute für Deutschland treffen die Beamten der Deutschen Arbeiterzentrale.

§ 8.

Die Verpflichtung der Arbeiter erfolgt auf den Arbeitsvertrag für ausländische landwirtschaftliche Wanderarbeiter, der von dem Fachausschuss für Land- und Forstwirtschaft bei der Reichsanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung aufgestellt wird und in seiner gegenwärtigen Fassung dem Abkommen beiliegt. Die Deutsche Regierung wird dahin wirken, dass die polnische Regierung vor wichtigeren Abänderungen des Arbeitsvertrags zuungunsten der Arbeiter rechtzeitig Gelegenheit zur Stellung erhält. Die Deutsche Regierung ist ferner bereit, etwaige Anregungen der Polnischen Regierung über Änderungen des Arbeitsvertrags dem Fachausschuss für Land- und Forstwirtschaft bei der Reichsanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung vorzulegen.

Andere Arbeitsverträge mit polnischen landwirtschaftlichen Wanderarbeitern sind nach den deutschen gesetzlichen Bestimmungen insoweit unwirksam, als sie von dem in Abs. 1 genannten Arbeitsvertrage zuungunsten der Arbeiter abweichen. An die Stelle unwirksamer Vereinbarungen treten nach den deutschen gesetzlichen Bestimmungen die entsprechenden Bestimmungen des in Abs. 1 genannten Arbeitsvertrags.

Der Arbeiter darf den Arbeitsvertrag nur in Anwesenheit eines Beamten, der vom Leiter des betreffenden polnischen staatlichen Arbeitsvermittlungsamts dazu beauftragt ist, und nach Kenntnis der Vertragsbedingungen unterzeichnen. Diese Bestimmung gilt nicht für die Ausnahmefälle der Umverpflichtung; dabei soll jedoch in den Arbeits- und Lohnbedingungen keine Verschlechterung eintreten. Die Deutsche Arbeiterzentrale wird bei Umverpflichtungen in den Grenzämtern die Gründe dem Auswanderungsamt in Warschau, bei Umverpflichtungen im Inland dem zuständigen polnischen Konsulat mitteilen.

Die Arbeitsverträge werden in vier Stücken ausgefertigt. Ein Stück erhält der Arbeitgeber, das zweite die Deutsche Arbeiterzentrale, das dritte das zuständige polnische staatliche Arbeitsvermittlungsamts und das vierte eine Person, die aus der Mitte der Arbeitergruppe durch das Arbeitsvermittlungsamts bestimmt wird.

Każdy robotnik wymieniony we wspólnej umowie o pracę, otrzyma przy zakontraktowaniu pisemne poświadczenie o zawarciu umowy o pracę według załączonego wzoru.

§ 9.

Jeżeli Urząd Emigracyjny w Warszawie i Niemiecka Centrala Robotnicza uznają zgodnie, że pracodawca wykroczył w sposób jaskrawy przeciwko postanowieniom umowy o pracę, obowiązującej przy zatrudnianiu zagranicznych sezonowych robotników rolnych (§ 8), wówczas można mu odmówić zapośredniczenia robotników.

§ 10.

Robotnicy otrzymują stosownie do obowiązujących przepisów paszportowych, w trybie przyspieszonym, bezpłatnie t. zw. paszport emigracyjny sezonowy, uprawniający ich do jednorazowego wyjazdu z Polski w okresie jego ważności.

Robotnicy, posiadający taki paszport i poświadczenie o zawarciu umowy o pracę (§ 8 ust. 5), będą, stosownie do obowiązujących w danym czasie niemieckich przepisów, zwolnieni od wizy na wjazd do Niemiec, oraz na wyjazd z Niemiec podczas ostatnich dwóch miesięcy roku kalendarzowego.

Wizy i inne zaświadczenia wymagane dla podróżnych do Polski poza ostatnimi dwoma miesiącami roku kalendarzowego, oraz dla wjazdu ponownego w ciągu roku, będą udzielane bezpłatnie.

§ 11.

Terminy wyjazdu do Niemiec i stacje wyjazdowe będą komunikowane robotnikom przy rekrutacji. Polskie Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy będą skłaniały zakontraktowanych robotników, aby wyjechali w oznaczonym terminie. O ileby w wyjątkowych wypadkach poszczególne robotnicy odmówili wyjazdu, wówczas przedstawicielowi Niemieckiej Centrali Robotniczej będą poleceni do wyboru inni odpowiedni robotnicy.

§ 12.

Koszty przejazdu robotników od niemieckiej stacji granicznej do miejsca pracy ponosi pracodawca. To samo dotyczy strawnego, o ile robotnicy nie zabierają ze sobą żywności.

§ 13.

Tytułem kosztów za pośrednictwo Niemiecka Centrala Robotnicza uiszcza Urzędowi Emigracyjnemu w Warszawie 1,20 marek niemieckich za każdego przyjętego robotnika.

Jedem Arbeiter, der im Gesamtvertrage verzeichnet ist, wird bei der Anwerbung eine schriftliche Arbeitsvertragsbestätigung nach anliegendem Muster ausgehändigt.

§ 9.

Sind das Auswanderungsamt in Warschau und die Deutsche Arbeiterzentrale darüber einig, dass ein Arbeitgeber in grober Weise gegen die Bestimmungen des für die Beschäftigung ausländischer landwirtschaftlicher Wanderarbeiter geltenden Arbeitsvertrags (§ 8) verstossen hat, so kann von der Vermittlung von Arbeitern an ihn Abstand genommen werden.

§ 10.

Die Arbeiter erhalten nach Massgabe der geltenden polnischen Passvorschriften in beschleunigtem Verfahren einen gebührenfreien sogenannten Saisonauswanderungspass, der sie zur einmaligen Ausreise aus Polen während seiner Gültigkeitsdauer berechtigt.

Die Arbeiter, die sich im Besitz eines solchen Passes und der Arbeitsvertragsbestätigung (§ 8 Abs. 5) befinden, sollen nach Massgabe der jeweils geltenden deutschen Bestimmungen für die Einreise nach Deutschland und während der letzten Monate des Kalenderjahres für die Ausreise aus Deutschland vom Sichtvermerkszwange befreit werden.

Die für die Reise nach Polen ausserhalb der letzten zwei Monate des Kalenderjahres und die für die Wiedereinreise innerhalb des laufenden Kalenderjahres erforderlichen Sichtvermerke oder sonstigen Vermerke werden gebührenfrei erteilt.

§ 11.

Die Abfahrtszeiten und die Abfahrtsstationen werden den Arbeitern bei der Anwerbung mitgeteilt. Die polnischen staatlichen Arbeitsvermittlungsamter werden die verpflichteten Arbeiter anhalten, zur festgesetzten Zeit abzureisen. Lehnen in Ausnahmefällen einzelne Arbeiter die Abreise ab, so sind dem Vertreter der Deutschen Arbeiterzentrale entsprechende andere Arbeiter zur Auswahl vorzustellen.

§ 12.

Die Kosten für die Beförderung der Arbeiter von der deutschen Grenzstation bis zur Arbeitsstelle trägt der Arbeitgeber. Das gleiche gilt hinsichtlich der Zehrgelder, soweit die Arbeiter nicht selbst Lebensmittel mitbringen.

§ 13.

Die Deutsche Arbeiterzentrale entrichtet als Vermittlungsgebühr für jeden von ihr angenommenen Arbeiter 1,20 Reichsmark an das Auswanderungsamt in Warschau.

§ 14.

Robotnice w wieku poniżej 25 lat w zasadzie nie powinny być umieszczane pojedynczo w miejscach pracy.

Niemiecka Centrala Robotnicza zakomunikuje niemieckim stowarzyszeniom opieki nad dziewczętami, wyznaczonym na podstawie późniejszych porozumień, liczbę oraz miejsca pracy takich robotnic polskich.

§ 15.

Osoby, którym polski Urząd Emigracyjny poleci towarzyszyć zakontraktowanym robotnikom do Urzędów Granicznych Niemieckiej Centrali Robotniczej, otrzymują zaświadczenia Niemieckiej Centrali Robotniczej według załączonego wzoru.

Urząd Emigracyjny w Warszawie prześle zawczasu Niemieckiej Centrali Robotniczej w Berlinie listy imienne tych osób.

§ 16.

Niemiecka Centrala Robotnicza dołoży starań, aby polscy sezonowi robotnicy rolni, którzy przed zakończeniem sezonu robót, bez własnej winy, utracili pracę, zostali umieszczeni w innym miejscu pracy, na które pracodawca otrzymał pozwolenie zatrudnienia zagranicznego sezonowego robotnika rolnego.

§ 17.

Powrót z Niemiec do kraju polskich sezonowych robotników rolnych winien się odbywać w sposób uporządkowany. Wyjazd powinien się odbywać możliwie w specjalnych pociągach i w sposób, odpowiadający interesom robotnika.

Niemiecka Centrala Robotnicza zawiadomi możliwie zawczasu Urząd Emigracyjny w Warszawie o przypuszczalnym rozpoczęciu się powrotu, o liniach kolejowych i przejściach granicznych, przez które przewidziany jest powrót; dołoży ponadto starań, aby podać do wiadomości Urzędu Emigracyjnego najgłówne punkty przejściowe i zberne transportów.

Urząd Emigracyjny w Warszawie poczyni w odnośnych granicznych stacjach przejściowych przygotowania do przyjęcia przybywających robotników.

§ 18.

Kwestje wątpliwe natury technicznej, mogące ewentualnie powstać przy wykonaniu niniejszego porozumienia, regulowane będą pomiędzy Urzędem Emigracyjnym w Warszawie a Niemiecką Centralą Robotniczą w drodze bezpośredniego kontaktu.

Sporządzono w Warszawie dnia 24 listopada 1927 r. w dwóch oryginalnych tekstach i to każdy w języku polskim i niemieckim, z których każdy

§ 14.

Arbeiterinnen im Alter unter 25 Jahren sollen grundsätzlich nicht einzeln in Arbeitsstellen untergebracht werden.

Die Deutsche Arbeiterzentrale wird den deutschen Mädchenfürsorgevereinen, die auf Grund späterer Vereinbarungen bestimmt werden, die Zahl und die Arbeitsstellen solcher polnischer Arbeiterinnen bekannt geben.

§ 15.

Personen, durch die das polnische Auswanderungsamt die angeworbenen Arbeiter in die Grenzämter der Deutschen Arbeiterzentrale begleiten lassen will, erhalten eine Bescheinigung der Deutschen Arbeiterzentrale nach anliegendem Muster.

Das Auswanderungsamt in Warschau wird die Namenslisten dieser Personen rechtzeitig der Deutschen Arbeiterzentrale in Berlin einsenden.

§ 16.

Die Deutsche Arbeiterzentrale wird bemüht sein, polnische landwirtschaftliche Wanderarbeiter, die vor Beendigung der Arbeitszeit ohne ihr Verschulden arbeitslos werden, in einer anderen Arbeitsstelle unterzubringen, die für ausländische landwirtschaftliche Wanderarbeiter genehmigt ist.

§ 17.

Die Rückkehr der polnischen landwirtschaftlichen Wanderarbeiter aus Deutschland in ihre Heimat soll sich in geordneten Bahnen vollziehen. Die Abbeförderung soll möglichst in Sonderzügen und in einer den Interessen der Arbeiter entsprechenden Weise vor sich gehen.

Die Deutsche Arbeiterzentrale wird möglichst rechtzeitig den voraussichtlichen Beginn der Rückwanderung, die Eisenbahnlinien sowie die Grenzübergangsstellen, über die der Rücktransport in Aussicht genommen ist, dem Auswanderungsamt in Warschau mitteilen; sie wird sich darüber hinaus bemühen, dem Auswanderungsamt auch die hauptsächlichsten Übergangs- und Sammelpunkte für die Transporte bekanntzugeben.

Das Auswanderungsamt in Warschau wird an den betreffenden Grenzübergangsstellen zur Aufnahme der eintreffenden Arbeiter Vorkehrungen treffen.

§ 18.

Zweifelsfragen technischer Art, die sich bei der Durchführung dieser Vereinbarung etwa ergeben, werden durch unmittelbare Fühlung zwischen dem Auswanderungsamt in Warschau und der Deutschen Arbeiterzentrale geregelt.

Geschehen in Warschau am 24. November 1927. in zwei Urschriften, und zwar jede in polnischer und in deutscher Sprache, von denen jede Regierung eine

Rząd otrzymuje jeden. Teksty polski i niemiecki w treści swej są zgodne i autentyczne.

(—) *Dr. Witold Prądzyński*
(—) *Stanisław Gawronski*

erhält. Der polnische und der deutsche Wortlaut stimmen inhaltlich überein und haben gleiche Geltung.

(—) *Rauscher*
(—) *Dr. O. Weigert*

Załącznik 1.

Anlage 1.

Zaświadczenie.

Bescheinigung.

(Na zasadzie § 5 porozumienia z dnia 24 listopada 1927 r. w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych).

(Gemäss § 5 der Vereinbarung über Anwerbung, Vermittlung und Verpflichtung sowie Beförderung der polnischen landwirtschaftlichen Wanderarbeiter vom 24 November 1927).

Przedstawiciel Niemieckiej Centrali Robotniczej p. . . . .

Der Vertreter der Deutschen Arbeiterzentrale Herr . . . . .

udaje się do Polski, aby zgodnie z przepisami ust. 2 § 4 wraz z przedstawicielami polskich Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy dokonać rekrutacji i zapośredniczenia polskich robotników sezonowych dla Niemiec na rok 19 . . . w powiatach . . . . .

begibt sich nach Polen, um polnische Wanderarbeiter für Deutschland für das Jahr 19 . . . in den Kreisen . . . . .

gemäss § 4 Abs. 2. gemeinschaftlich mit den Vertretern der polnischen staatlichen Arbeitsvermittlungsämter auszuwählen und zu verpflichten.

. . . . . dnia . . . . .
Konsul.

. . . . . den . . . . .
Der Konsul.

Załącznik 2.

Anlage 2.

1928.

1928.

Umowa o pracę dla zagranicznych sezonowych robotników rolnych.

Arbeitsvertrag für ausländische landwirtschaftliche Wanderarbeiter.

(Ustalona przez Fachową Komisję Rolną i Leśną przy Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubezpieczenia Bezrobotnych).

(Aufgestellt vom Fachausschusse für Land- und Forstwirtschaft bei der Reichsanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung).

I. Czas trwania umowy o pracę.

I. Dauer des Arbeitsverhältnisses.

Pomiędzy podpisanym(a) . . . . .
. . . . .
miejsce zamieszkania . . . . .
poczta . . . . .
Nr. telefonu . . . . .
stacja kolejowa . . . . .
powiat . . . . .
prowincja . . . . .
jako pracodawcą dworu . . . . .
. . . . . z jednej strony i podpisanymi
jako pracobiorcami z drugiej strony zawarta zostaje,
nie ubliżając przepisom Tymczasowej Ordynacji dla Pracy Rolnej i obowiązującym dla danego miejsca pracy taryfom powiatowej lub obwodowej, umowa następująca.

Zwischen de . . . . . unterzeichneten . . . . .
. . . . .
Wohnort . . . . .
Post . . . . .
Fernruf Nr. . . . .
Eisenbahnstation . . . . .
Kreis . . . . .
Prowinz . . . . .
als Arbeitgeber des Gutes . . . . .
. . . . . einerseits und den Unterzeichneten
als Arbeitnehmern andererseits wird unbeschadet der Bestimmungen der vorläufigen Landarbeitsordnung und der für die Arbeitsstelle gültigen Kreis- oder Bezirkstarife folgende Vereinbarung getroffen.

Niżej podpisani pracobiorcy, kobiety zameżne za zezwoleniem małżonków, osoby niepełnoletnie za zezwoleniem rodziców lub opiekuna, przystępują do pracy do wyżej wymienionego pracodawcy lub jego prawnego następcy z dniem zobowiązania i pozostają w stosunku służbowym do chwili ukończenia

Die endesunterzeichneten Arbeitnehmer, die Ehefrauen mit Genehmigung ihrer Ehemänner, die unmündigen Personen mit Zustimmung ihrer Eltern oder ihres Vormundes treten vom Tage der Verpflichtung ab, so lange bis alle landwirtschaftlichen Arbeiten beendet sind, spätestens bis 15. Dezember

wszystkich robót rolnych, najpóźniej do 15 grudnia b. r. Zobowiązują się oni wykonywać wszelkie powierzone im przez pracodawcę lub jego zastępcę prace dniówkowe i od sztuki. Pracodawca lub jego zastępca rozstrzygają, które roboty mają być wykonywane od sztuki a które na dniówkę.

Pracobiorcy zapewniają, że są zupełnie zdrowi i nie mają żadnych dolegliwości przeszkadzających w pracy (kobiety, że nie są w ciąży) i że obeznani są z wszelkimi zwykle wykonywanymi robotami rolnymi.

Pracobiorcy, podlegający służbie wojskowej, oświadczają, że, o ile im wiadomo, nie należy przewidywać przerw w umowie o pracę przez powołanie ich do służby czynnej lub na ćwiczenia wojskowe.

II. Czas pracy.

Czas pracy i jego obliczenie regulują się stosownie do taryf powiatowych lub obwodowych.

Jeżeli taryfa powiatowa nie istnieje albo czas pracy i jego obliczenie ustalone nie są, to obowiązują następujące postanowienia:

- a) Na spożycie śniadania, obiadu i podwieczorku przeznaczają się dziennie dwie godziny, których nie wlicza się do czasu pracy.
- b) Do czasu pracy wlicza się czas zużyty na drogę z dworu do miejsca pracy i od miejsca pracy do dworu.
- c) W wypadkach nagłych pracobiorcy obowiązani są do wykonania pracy w godzinach nadliczbowych, które wynagradza się stosownie do przepisów działu III. Tylko pracodawcy lub ich zastępcy rozstrzygają, czy zachodzi wypadek nagły.

Pozatem obowiązują przepisy ustawowe.

Oprócz niedziel i świąt ewangelickich, robotnicy wyznania rzymsko-katolickiego mają prawo świętowania następujących świąt rzymsko-katolickich: Trzech Króli (6 stycznia), Bożego Ciała (w czerwcu), Piotra i Pawła (29 czerwca), Wniebowzięcia N. M. P. (15 sierpnia), Wszystkich Świętych (1 listopada), Niepokalanego Poczęcia N. M. P. (8 grudnia), o ile właściwa dla danego miejsca pracy katolicka władza kościelna nie odłoży obchodu któregoś z tych świąt na następną niedzielę. Za pracę w wymienione święta katolickie otrzymują robotnicy rzymsko-katolicki placę niedzielną.

Robotnikom, pragnącym brać udział w nabożeństwie w niedziele i święta, należy to możliwie ułatwić.

III. Płace.

- a) Jeżeli dla danego miejsca pracy obowiązuje umowa taryfowa, dotycząca sezonowych robotników rolnych, to również obcokrajowi sezonowi robotnicy rolni pobierają takie wynagrodzenie ogólne, jak niemieccy sezonowi robotnicy rolni.

laufenden Jahres, bei dem vorgenannten Arbeitgeber oder dessen Rechtsnachfolger in Arbeit. Sie verpflichten sich, alle ihnen vom Arbeitgeber oder dessen Vertreter übertragenen Tagelohn- und Stückerarbeiten auszuführen. Welche Arbeiten im Tage- und welche im Stücklohn ausgeführt werden sollen, bestimmt der Arbeitgeber oder dessen Vertreter.

Die Arbeitnehmer versichern, vollständig gesund, ohne jegliches die Arbeit hindernde Gebrechen (weibliche nicht schwanger) und mit allen üblichen landwirtschaftlichen Arbeiten vertraut zu sein.

Die militärpflichtigen Arbeitnehmer erklären, das eine Unterbrechung des Arbeitsvertrags durch Einberufung zum Militärdienst oder zu einer Waffenübung nach ihrer Kenntnis nicht zu erwarten ist.

II. Arbeitszeit.

Die Arbeitszeit und ihre Berechnung richtet sich nach den Bestimmungen der Kreistarife bzw. der Bezirkstarife.

Besteht kein Kreistarif oder ist über die Arbeitszeit und ihre Berechnung nichts festgesetzt, so gilt folgendes:

- a) Zur Einnahme von Frühstück, Mittagbrot und Vesper werden täglich zwei Stunden gewährt, die in die Arbeitszeit nicht eingerechnet werden.
- b) Eingerechnet in die Arbeitszeit werden die Wege vom Hofe zur Arbeit und von der Arbeit zum Hofe.
- c) In dringenden Fällen haben die Arbeitnehmer Überstunden zu leisten, die gemäss Ziffer III vergütet werden. Die Beurteilung, ob ein dringender Fall vorliegt, steht allein dem Arbeitgeber oder seinem Vertreter zu.

Im übrigen gelten die gesetzlichen Bestimmungen.

Ausser an den Sonntagen und evangelischen Feiertagen haben die römisch-katholischen Arbeitnehmer das Recht, an folgenden römisch-katholischen Feiertagen zu feiern: Dreikönigstag (6. Januar), Fronleichnamfest (im Juni), Peter und Paul (29. Juni), Mariä Himmelfahrt (15. August), Allerheiligen (1. November), Mariä Empfängnis (8. Dezember), soweit nicht durch die für die Arbeitsstelle zuständige katholische Kirchenbehörde die Feier eines dieser Festtage auf den darauffolgenden Sonntag verlegt wird. Wird an diesen römisch-katholischen Feiertagen gearbeitet, so erhalten die römisch-katholischen Arbeitnehmer Sonntagslohn.

Den Arbeitern ist auf Wunsch die Teilnahme am Gottesdienst an den Sonn- und Feiertagen nach Möglichkeit zu erleichtern.

III. Löhne.

- a) Soweit für die Arbeitsstelle ein für Wanderarbeiter gültiger Tarifvertrag besteht, erhalten auch die ausländischen Wanderarbeiter jeweils das gleiche Gesamtentgelt wie die deutschen Wanderarbeiter.

b) Jeżeli dla danego miejsca pracy niema obowiązującej umowy taryfowej dla krajowych robotników sezonowych rolnych, to obco-krajowi sezonowi robotnicy rolni otrzymują wynagrodzenie ogólne, które pobiera odpowiednia kategoria robotników niemieckich przy wykonywaniu takich samych czynności.

Tam, gdzie stawki od sztuki nie są ustalone przez umowę zbiorową, należy je obliczyć w ten sposób, ażeby przy ich stosowaniu robotnik przy normalnej wydajności pracy zarabiał przynajmniej 30% więcej, niż przy pracy dniówkowej.

Do godzin nadliczbowych i pracy w niedziele stosują się postanowienia Tymczasowej Ordynacji dla Pracy Rolnej, względnie taryf powiatowych lub obwodowych.

Wypłatę uskutecznia się w myśl zasad następujących:

Zarobki płatne są tygodniowo mianowicie w

Trzy marki niemieckie potrąca z zarobku tygodniowego w ciągu pierwszych 6-ciu tygodni i dwie marki niemieckie potrąca z zarobku w ciągu następnych 9-ciu tygodni, płatne będą dopiero przy zgodnym z obowiązującymi przepisami odejściu robotnika i będą mu wówczas wypłacone. Za zgodne z obowiązującymi przepisami odejście uważane będzie również rozwiązanie umowy o pracę bez winy robotnika.

Przy niestawieniu się do pracy bez usprawiedliwienia i bez uzasadnienia pracodawca, oprócz potrącenia zarobku dziennego w gotówce, odpowiedniego do niewykonanej pracy, ma prawo poczynienia odpowiedniego potrącenia przy następnej wypłacie według każdorazowych cen targowych za dostarczoną ordynarję.

Wypłata zawsze powinna być wykonywana przez pracodawcę lub jego urzędników, w obecności dozorców, ale nigdy przez samych dozorców, starszych robotników lub przodowników.

Reklamacje w sprawie obrachunku płac winny być o ile możliwości poczynione zaraz przy wypłacie albo bezzwłocznie po niej; o ile one dotyczą ustaleń istotnie przepracowanych godzin roboczych lub pracy akordowej, to mogą być uwzględniane tylko w przeciągu 14 dni po wypłacie.

Przy wypłacie zarobków nie wolno czynić żadnych potrąceń prócz: części zarobku, płatnej dopiero przy zgodnym z obowiązującymi przepisami odejściu robotnika, kar ewentualnie nałożonych stosownie do przepisów działu VII, podatku od zarobku ogólnego zgodnie z przepisami obowiązującymi*) oraz ciążących na pracobiorcy składek na cele ubezpieczeń społecznych. Pracodawca wywiesi w mieszkaniach robotników na widocznym miejscu w porozumieniu z przedstawicielstwem robotników ogłoszenie z wyszczególnieniem wysokości potrąceń,

b) Soweit für die Arbeitsstelle ein für inländische Wanderarbeiter gültiger Tarifvertrag nicht besteht, erhalten die ausländischen Wanderarbeiter das Gesamtentgelt, das die entsprechende Kategorie deutscher Arbeiter bei gleicher Tätigkeit erhält.

Wo keine tarifliche Regelung der Stücklohnsätze besteht, sind diese so zu bemessen, dass der Arbeitnehmer bei normaler Arbeitsleistung mindestens 30 v. H. mehr als beim Tagelohn verdient.

Für Überstunden und Sonntagsarbeit gelten die Bestimmungen der vorläufigen Landarbeitsordnung bzw. der Kreis- oder Bezirkstarife.

Die Auszahlung erfolgt nach folgenden Grundsätzen:

Die Löhne sind wöchentlich zahlbar, und zwar am . . . . . Jedoch werden je 3 Reichsmark des Lohnes der ersten 6 Wochen und je 2 Reichsmark des Lohnes der folgenden 9 Wochen erst bei ordnungsmässigem Abgang des Arbeiters fällig und ausgezahlt. Dem ordnungsmässigen Abgang steht es gleich, wenn das Arbeitsverhältnis ohne Verschulden des Arbeitnehmers gelöst wird.

Bei unentschuldigtem und unbegründetem Fernbleiben von der Arbeit ist der Arbeitgeber berechtigt, neben einer der nicht geleisteten Arbeit entsprechenden Kürzung des Bartagelohns für die gewährten Naturalien einen entsprechenden Abzug zum jeweiligen Marktpreis bei der nächsten Lohnzahlung vorzunehmen.

Das Auslönnen hat nur durch die Arbeitgeber oder deren Beamte im Beisein der Aufseher zu erfolgen, niemals aber durch Aufseher, Vorschritter oder Vorarbeiter allein.

Beanstandungen der Lohnabrechnung sind möglichst bei der Lohnzahlung oder unmittelbar nachher anzubringen; soweit sie sich auf die Festsetzung der tatsächlich geleisteten Stundenzahl oder Akkordarbeit beziehen, können sie nur innerhalb 14 Tagen nach der Lohnzahlung berücksichtigt werden.

Ausser dem erst bei ordnungsmässigem Abgang fälligen Lohnanteil, den etwa nach Ziffer VII ordnungsmässig festgesetzten Strafen, dem gesetzlich vorgeschriebenen Steuerabzug*) vom Gesamtlohn und den auf den Arbeitnehmer entfallenden Beiträgen für Zwecke der Sozialversicherung dürfen Abzüge bei den Lohnzahlungen nicht gemacht werden. Der Arbeitgeber wird an sichtbarer Stelle in den Wohnräumen der Arbeiter im Einvernehmen mit der Betriebsvertretung einen Anschlag anbringen, aus dem die Höhe der vorzunehmenden Abzüge für die ein-

*) Polscy sezonowi robotnicy rolni są nadal zwolnieni od podatku dochodowego, jeżeli zapomocą t. zw. paszportu emigracyjnego (ograniczonego terminem jednorocznym) lub zaświadczenia władzy krajowej (tłumaczenie poświadczane przez polski konsulat albo poselstwo) udowodnią, że miejsce zamieszkania mają w Polsce.

*) Polnische landwirtschaftliche Wanderarbeiter sind von der Lohnsteuer bis auf weiteres befreit, wenn sie ihren Wohnsitz in Polen durch einen sogenannten Emigrationspass (zeitlich auf ein Jahr beschränkt) oder eine Bescheinigung der Heimatbehörde (beglaubigte Übersetzung durch polnisches Konsulat oder Gesandtschaft) nachweisen.

które będą czynione przy wypłatach dla poszczególnych kategorii robotników (mężczyzn, chłopców, kobiet i t. p.).

Przy wypłatach otrzymują zagraniczni sezonowi robotnicy rolni te same obrachunki, jakie przyjęte są dla miejscowych robotników tego samego przedsiębiorstwa (koperty, kartki obrachunkowe).

IV. Ordynarja i mieszkanie.

Jako ordynarję otrzymuje każdy robotnik tygodniowo: 25 funtów kartofli, 7 litrów mleka zbieranego (dziennie 1 liter) albo $3\frac{1}{2}$ litra niezbieranego (dziennie $\frac{1}{2}$ litra), 7 funtów chleba, 2 funty krup albo kaszki manny albo kaszy lub jarzyn strączkowych, jeden funt mąki żytniej albo $\frac{3}{4}$ funta mąki pszennej, $\frac{1}{2}$ funta tłuszczu i $\frac{1}{2}$ funta soli. Zamiana ordynarji na gotówkę jest dopuszczalna tylko za zgodą obu stron zawierających umowę i po poprzednim obojmu porozumieniu się co do wysokości sumy, przypadającej z tytułu zamiany; suma ta winna być uiszczana jako zapłata tygodniowa. Miarodajna dla określenia wysokości wynagrodzenia za zamianę ordynarji jest urzędowa maksymalna cena producentów lub, jeżeli takiej niema, cena rynkowa najbliższej miejscowości, w której odbywają się targi. Nie jest dozwolona zamiana na gotówkę kartofli, mleka i chleba.

Pozatem winny być dostarczone: wspólne mieszkanie, nie wywołujące zarzutów, oddzielne dla każdej płci, ze stołami, sprzętami do siedzenia, naczyńiami do mycia, z szafami zamykanymi na klucz, wspólne ognisko do gotowania i prania, wystarczający materiał opałowy, i oprócz tego dla każdej osoby łóżko, siennik, poduszka i wełniana kołdra. Mieszkania winny odpowiadać przepisom higienicznym.

Gotowaniem jedzenia zajmuje się przez pracodawcę lub jego zastępcę wyznaczona kobieta, do której również należy utrzymywanie mieszkania i sypialni w czystości oraz obieranie kartofli. Na czas potrzebny do tego, pracodawca zwalnia ją od innych robót. Otrzymuje ona tę samą płacę jak inne robotnice, jak również odpowiednie wynagrodzenie za niedziele i dni świąteczne. Liczba kucharek winna odpowiadać liczbie robotników.

V. Koszty podróży.

Koszty podróży od granicy do miejsca pracy oraz opłaty za legitymację ponosi pracodawca. Przy zgodnym z obowiązującymi przepisami zakończeniu stosunku służbowego, należy się robotnikom bezpłatny bilet kolejowy do ostatniej niemieckiej stacji granicznej, przez którą robotnik przyjechał, udając się na miejsce pracy. Jeżeli zachodzą wątpliwości co do celu podróży powrotnej, winien pracodawca, podając miejsce pochodzenia robotników, zwrócić się do właściwego Urzędu Krajowego Niemieckiej Centrali Robotniczej, celem ustalenia ostatniej niemieckiej stacji granicznej. Wręczenie biletu kolejowego na powrót winno być zaznaczone przy ostatnim obliczeniu zarobku.

zelenen Gruppen der Arbeiter (Männer, Burschen, Frauen usw.) ersichtlich ist.

Bei Lohnzahlungen erhalten die ausländischen Wanderarbeiter diese ben Abrechnungen, wie sie für die einheimischen Arbeiter desselben Betriebs üblich sind (Lohntüten, Lohnzettel).

IV. Naturalien und Wohnung.

An Naturalien erhält jeder Arbeiter für die Woche: 25 Pfd. Kartoffeln, 7 Liter Magermilch (täglich 1 Liter) oder $3\frac{1}{2}$ Liter Vollmilch (täglich $\frac{1}{2}$ Liter), 7 Pfd. Brot, 2 Pfd. Grauen oder Griess oder Grütze oder Hülsenfrüchte, 1 Pfd. Roggenmehl oder $\frac{3}{4}$ Pfd. Weizenmehl, $\frac{1}{2}$ Pfd. Fett und $\frac{1}{2}$ Pfd. Salz. Eine Ablösung des Deputats in Bargeld ist nur mit Zustimmung beider Vertragsparteien und nach vorheriger Einigung über die Höhe der Ablösung und nur als Wochenentgelt zulässig. Die Ablösung in bar erfolgt nach dem amtlichen Erzeugerhöchstpreis oder, wenn ein solcher nicht besteht, nach dem Marktpreis des nächsten Markttorts. Eine Ablösung von Kartoffeln, Milch und Brot ist jedoch nicht gestattet.

Ferner wird gewährt gemeinschaftliche, einwandfreie mit Tischen, Sitz- und Waschgelegenheiten sowie verschliessbaren Schränken ausgestattete Wohnung, nach Geschlechtern getrennt, gemeinschaftliche Feuerstelle zum Kochen und Waschen, ausreichendes Heizmaterial und ausserdem für jede Person eine Bettstelle, Strohsack, Kopfkissen und wollene Decke. Die Unterkünfte sollen den hygienischen Vorschriften entsprechen.

Das Essen wird von einer vom Arbeitgeber oder dessen Vertreter zu bestimmenden weiblichen Person gekocht, die auch sämtliche Wohn- und Schlafräume zureinigen und das Schälen der Kartoffeln zu besorgen hat, wozu ihr vom Arbeitgeber die erforderliche freie Zeit gewährt wird. Sie erhält den Lohn der anderen Arbeiterinnen und auch für Sonn- und Festtage entsprechende Bezahlung. Die Zahl der Köchinnen soll der Zahl der Arbeitnehmer entsprechen.

V. Reisekosten.

Die Reisekosten von der Grenze bis zur Arbeitsstätte sowie die Legitimierungsgebühren trägt der Arbeitgeber. Nach ordnungsmässiger Beendigung des Arbeitsverhältnisses haben die Arbeiter Anspruch auf freien Fahrschein bis zur letzten deutschen Grenzstation, über die die Einreise zum Arbeitsantritt erfolgt ist. Bestehen über das Reiseziel für die Rückreise Zweifel, so ist bei der zuständigen Landesstelle der Deutschen Arbeiterzentrale wegen Festsetzung der letzten deutschen Grenzstation unter Angabe der Heimatsorte der Leute vom Arbeitgeber anzufragen. Die Aushängung einer Fahrkarte zur Rückreise ist auf der letzten Lohnabrechnung zu vermerken.

VI. Narzędzia pracy.

Robotnicy obowiązani są zwrócić dostarczone im przez pracodawcę narzędzia pracy oczyszczone i nieuszkodzone. Za każde uszkodzenie narzędzi pracy przez niewłaściwe obchodzenie się z nimi lub za zagubienie narzędzi robotnicy winni zapłacić gotówką.

VII. Moralne prowadzenie się, przedwczesne rozwiązanie umowy o pracę.

Każdy robotnik zobowiązuje się dołożyć wszelkich sił, celem ścisłego wykonania powierzonych mu robót, wykonywać zarządzenia pracodawcy lub jego zastępcy i zwłaszcza ściśle przestrzegać przepisów regulaminu domowego.

Kary pieniężne mogą być na robotnika nałożone tylko na podstawie poprzednio wydanego regulaminu pracy, wywieszzonego na widocznym miejscu. Potrącenie kary winno nastąpić przy najbliższej wypłacie, w przeciwnym zaś razie karę tę uważa się za umorzoną. Potrącone kary mogą być zużyte tylko na korzyść robotników danego zakładu pracy.

Jeżeli zachodzi ważna przyczyna, a w szczególności, jeżeli jedna ze stron zawierających umowę, dopuści się czynnej lub ciężkiej zniewagi słownej, lub też uczyni niemoralne propozycje, w takim razie druga strona upoważniona jest do natychmiastowego rozwiązania umowy. Za ważną przyczynę dla pracodawcy uważa się pozatem stałe odmawianie lub ciężkie zaniedbywanie pracy przez pracobiorcę, dla pracobiorcy odmawianie przez pracodawcę wypłaty umówionej płacy lub powtarzające się niepunktualne wypłaty i stałe, t. zn. mimo kilkakrotnych upomnień nieodmiennie złe pożywanie lub szkodzące zdrowiu mieszkanie.

Udział w ruchu zawodowo-związkowym nie może być przyczyną zwolnienia z pracy.

Pracodawca nie może wbrew woli robotnika zatrzymać paszportu i innych dokumentów.

W razie jeśli prace na roli skończą się przed 15-ym grudnia r. b., pracodawca zobowiązany jest zawiadomić robotnika o dniu zwolnienia z pracy o tydzień przed tym terminem.

VIII. Choroba, ubezpieczenie.

Każdy robotnik ma w razie choroby prawo do świadczeń właściwej kasy chorych. W wypadku niezdolności do pracy robotnik otrzymuje zamiast ordynarji i zarobku przewidziane przepisami pieniężne świadczenia na wypadek choroby. Jeżeli robotnik w czasie choroby otrzymuje nadal ordynarję, przewidzianą w dziale IV, to winien wartość tejże zapłacić pracodawcy po każdorazowych cenach rynkowych.

Pracodawcy i pracobiorcy są prawnie zobowiązani do płacenia składek do kasy chorych w wymiarze, ustalonym przepisami.

VI. Arbeitsgeräte.

Die Arbeiter sind verpflichtet, die ihnen vom Arbeitgeber gelieferten Gerätschaften sauber und unbeschädigt zurückzugeben. Alle durch ordnungswidrige Benutzung entstandenen Beschädigungen dieser Gerätschaften oder ihnen abhanden gekommene Geräte müssen die Arbeiter bar bezahlen.

VII. Moralisches Verhalten, vorzeitige Lösung des Vertrages.

Jeder Arbeiter verpflichtet sich, alle ihm aufgetragenen Arbeiten nach besten Kräften auszuführen, den Anordnungen des Arbeitgebers oder dessen Vertreters Gehorsam zu leisten und auch besonders die Hausordnung genau zu beachten.

Geldstrafen können gegen einen Arbeiter nur auf Grund einer vorher erlassenen, an sichtbarer Stelle ausgehängten Arbeitsordnung verhängt werden. Der Abzug des Strafbetrags muss bei der nächsten Lohnzahlung erfolgen, andernfalls die Strafe als erlassen gilt. Die abgezogenen Straf-gelder dürfen nur zugunsten der Arbeiterschaft des Betriebs verwendet werden.

Bei Vorliegen eines wichtigen Grundes, insbesondere wenn einer der Vertragsschliessenden gegen den anderen Tätlichkeiten verübt, grobe Beleidigungen ausspricht oder unsittliche Zumutungen stellt, ist der andere Vertragsschliessende zur sofortigen Lösung des Arbeitsverhältnisses berechtigt. Als wichtiger Grund gilt ferner für den Arbeitgeber beharrliche Verweigerung oder grobe Vernachlässigung der Dienstleistung seitens des Arbeitnehmers, für den Arbeitnehmer Versagung des vereinbarten Lohnes und wiederholt unpünktliche Lohnzahlung seitens des Arbeitgebers sowie anhaltend, d. h. trotz mehrfacher Vorstellungen unverändert schlechte Kost oder gesundheitsschädliche Wohnung.

Gewerkschaftliche Betätigung ist kein Entlassungsgrund.

Der Pass und die sonstigen Papiere des Arbeiters dürfen ihm gegen seinen Willen vom Arbeitgeber nicht vorenthalten werden.

Falls die landwirtschaftlichen Arbeiten bereits vor dem 15. Dezember d. J. beendet werden, ist der Arbeitgeber verpflichtet, den Arbeitern den Tag der Entlassung eine Woche vorher bekanntzugeben.

VIII. Erkrankung, Versicherung.

Jeder Arbeiter hat im Krankheitsfall Anspruch auf die Leistungen der zuständigen Krankenkasse. Bei Arbeitsunfähigkeit wird an Stelle der Naturalien und des Barlohns das satzungsmässige Krankengeld gezahlt. Werden im Krankheitsfalle die unter Ziffer IV aufgeführten Naturalien weiter verabfolgt, so hat der Arbeitnehmer ihren Wert nach dem jeweiligen Marktpreis an den Arbeitgeber zu zahlen.

Zur Zahlung der Krankenkassenbeiträge sind die Arbeitgeber und Arbeitnehmer in den durch die Krankenkassensatzung vorgeschriebenen Anteilen gesetzlich verpflichtet.

Przepisy higieniczne i ochronne, a w szczególności przepisy przy stosowaniu nawozów sztucznych, istniejące dla niemieckich robotników rolnych, mają zastosowanie także dla zagranicznych sezonowych robotników rolnych.

IX. Opieka i rozpatrywanie skarg.

Pełnomocnicy Niemieckiej Centrali Robotniczej w Berlinie SW 11, Hafenplatz 4, którzy odpowiednio wylegitymują się, mają w każdej chwili prawo wejścia do mieszkań i miejsc pracy robotników. Obowiązkiem ich jest wysłuchiwanie zażaleń pracodawców i robotników i dążenie do usunięcia nieporozumień i przyczynienia się do zgodnego współżycia robotników między sobą oraz robotników z pracodawcą. W tym celu strony zawierające umowę winny im udzielać wszelkich niezbędnych informacji i wyjaśnień.

Skargi, powstające na tle wykonywania niniejszej umowy albo przy wykonywaniu robót w zakładzie pracy pomiędzy robotnikami i pracodawcą lub jego pełnomocnikiem, winny być o ile możliwości załatwiane na miejscu pracy.

X. Postępowanie przy zatargach.

Dla wszelkich sporów prawnych, mogących ewentualnie wniknąć na tle niniejszego stosunku służbowego, jako sąd właściwy jest sąd pracy w . . . . ., o ile stosunek służbowy nie jest oparty na umowie taryfowej, która wyłącza w całości lub częściowo sądownictwo pracy przez ustanowienie sądu rozjemczego lub polubownego.

Miejsce i data: . . . . .
Podpis pracodawcy lub jego zastępcy: . . . . .

Własnoręczny podpis albo znak odręczny pracobiorcy (pracobiorców): . . . . .

Niniejszem zaświadcza się, że wyżej wymienionym robotnikom odczytana została umowa o pracę w ich języku ojczystym, że umowa ta została przez nich właściwie zrozumiana i zarówno co do całej treści jako też co do wysokości wpisanych zaliczek przyjęta przez podpisanie nazwiska lub znak odręczny.

. . . . . dnia . . . . . 1928.

Urzędnik kontraktujący.

Załącznik 3.

Poświadczenie umowy o pracę.

(Na zasadzie § 8 polsko-niemieckiego porozumienia z dnia 24 listopada 1927 r. w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych).

Pracodawca . . . . .
zamieszkały . . . . .

Die Hygiene- und Schutzvorschriften — insbesondere die Vorschriften bei Verwendung künstlichen Düngers —, die für deutsche Landarbeiter bestehen, finden auch auf die ausländischen Wanderarbeiter Anwendung.

IX. Fürsorge und Beilegung von Beschwerden.

Beauftragte der Deutschen Arbeiterzentrale, Berlin SW 11, Hafenplatz 4, die sich als solche ausweisen, sollen jederzeit das Recht des freien Zutritts zu den Wohn- und Arbeitsstätten der Arbeiter haben. Sie sind verpflichtet, Beschwerden der Arbeitgeber und Arbeitnehmer entgegenzunehmen und auf ihre Abstellung zur Förderung des Einvernehmens innerhalb der Arbeitnehmerschaft sowie zwischen ihr und dem Arbeitgeber hinzuwirken. Zu diesem Zwecke soll ihnen von den Vertragsschliessenden jede erforderliche Auskunft und Aufklärung gegeben werden.

Beschwerden, die aus der Erfüllung dieses Vertrags oder bei der Ausführung der Arbeiten im Betriebe zwischen den Arbeitern und dem Arbeitgeber oder seinen Beauftragten entstehen, sollen möglichst an Ort und Stelle beigelegt werden.

X. Austragung von Streitigkeiten.

Für alle aus diesem Arbeitsverhältnis etwa entstehenden Rechtsstreitigkeiten gilt als Gerichtsstand das Arbeitsgericht in . . . . . soweit das Arbeitsverhältnis sich nicht nach einem Tarifverträge bestimmt, durch den die Arbeitsgerichtsbarkeit ganz oder teilweise durch die Vereinbarung eines Schiedsgerichts oder einer Gütestelle ausgeschlossen ist.

Ort und Datum: . . . . .
Unterschrift des Arbeitgebers oder dessen Stellvertreters: . . . . .

Eigenhändige Unterschrift oder Handzeichen des (der) Arbeitnehmer: . . . . .

Es wird bescheinigt, dass den vorstehend benannten Arbeitern der Vertrag in ihrer Heimatsprache vorgelesen, von ihnen richtig verstanden und durch Namensunterschrift bzw. Handzeichen sowohl vollinhaltlich als auch in bezug auf Höhe der eingetragenen Lohnvorschüsse anerkannt worden ist.

. . . . . den . . . . . 1928.

Verpflichtungsbeamter.

Anlage 3.

Arbeitsvertragsbestätigung.

(Gemäss § 8 der polnisch-deutschen Vereinbarung über die Anwerbung, Vermittlung und Verpflichtung sowie Beförderung der polnischen landwirtschaftlichen Wanderarbeiter vom 24 November 1927).

Der Arbeitgeber . . . . .
wohnhaft . . . . .

zawarł w dniu . . . . .
z robotnikiem . . . . .
umowę o pracę Nr. . . . ., która odpowiada umo-
wie o pracę w jej obecnie obowiązującym brzmieniu,
ułożonej przez Fachową Komisję Rolną i Leśną przy
Zakładzie Rzeszy dla Pośrednictwa Pracy i Ubez-
pieczenia Bezrobotnych.

. . . . ., dnia . . . . . 19 . . .

Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy
(pieczęć, podpis)
Niemiecka Centrala Robotnicza
(pieczęć, podpis)

Załącznik 4.

Zaświadczenie.

(Na zasadzie § 15 polsko-niemieckiego porozumie-
nia z dnia 24 listopada 1927 r. w sprawie rekruta-
cji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też prze-
jazdu polskich sezonowych robotników rolnych).

Pan . . . . .
Pani . . . . .
który (a) wykaże się paszportem zaopatrzonem
w wizę niemiecką, jest upoważniony (a) do towarzy-
szania polskiem robotnikom, przyjętym w Polsce
przez Niemiecką Centralę Robotniczą, do Urzędów
Granicznych Niemieckiej Centrali Robotniczej i do
wstępu z tego tytułu do tychże Urzędów.
Berlin, dnia . . . . .

Niemiecka Centrala Robotnicza
Dyrektor
(pieczęć, podpis)

POROZUMIENIE

w sprawie polskich robotników rolnych, którzy przy-
byli do Niemiec przed 31 grudnia 1925 r. i tamże
pozostali.

Celem wykonania postanowień artykułu 4 pol-
sko - niemieckiej konwencji w sprawie polskich robot-
ników rolnych, zawierają Rządy Polski i Niemiecki
następujące porozumienie:

§ 1.

W latach od 1927 do 1931 ma włączyć się co-
rocznie po ukończonym sezonie pracy do ruchu sezo-
nowego 4.500 polskich robotników rolnych z pośród
tych, którzy w okresie między 1 stycznia 1919 r.
a 31 grudnia 1925 r. przybyli do Niemiec i tamże po-
zostali, w roku zaś 1932 reszta, jednak nie ponad
6.000, zmniejszone o 14%.

hat am . . . . .
mit dem Arbeiter . . . . .
einen Arbeitsvertrag Nr. . . . . abgeschlossen, der
dem vom Fachausschusse für Land- und Forstwirt-
schaft bei der Reichsanstalt für Arbeitsvermittlung
und Arbeitslosenversicherung aufgestellten Arbeits-
vertrag für ausländische landwirtschaftliche Wander-
arbeiter in seiner zur Zeit gültigen Fassung ent-
spricht.

. . . . ., den . . . . . 19 . . .

Arbeitsvermittlungsamt
(Siegel, Unterschrift)
Deutsche Arbeiterzentrale,
(Siegel, Unterschrift)

Anlage 4.

Becheinigung.

(Gemäss § 15 der polnisch-deutschen Vereinbarung
über die Anwerbung, Vermittlung und Verpflichtung
sowie Beförderung der polnischen landwirtschaft-
lichen Wanderarbeiter vom 24 November 1927).

Herr . . . . .
Frau . . . . .
Fräulein . . . . .
der (die) sich durch einen Pass mit deutschen Sicht-
vermerk ausweist, ist berechtigt, die in Polen von
der Deutschen Arbeiterzentrale angenommenen
polnischen Arbeiter zu den Grenzämtern der
Deutschen Arbeiterzentrale zu begleiten und hierbei
die Grenzämter zu betreten.

Berlin, den . . . . .

Die Deutsche Arbeiterzentrale
Der Direktor
(Siegel, Unterschrift)

VEREINBARUNG

über die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter,
die vor dem 31 Dezember 1925 nach Deutschland
gekommen und dort verblieben sind.

Zur Durchführung der Bestimmungen des Arti-
kel 4 des polnisch-deutschen Vertrages über polni-
sche landwirtschaftliche Arbeiter treffen die Polni-
sche und die Deutsche Regierung nachstehende Ve-
reinbarung:

§ 1.

Von den polnischen landwirtschaftlichen Arbei-
tern, die in der Zeit zwischen dem 1 Januar 1919 und
dem 31 Dezember 1925 nach Deutschland gekommen
und dort verblieben sind, sollen sich in den Jahren
1927 bis 1931 je 4.500, im Jahre 1932 der Rest, jedoch
nicht über 6.000 abzüglich 14 v. H., und zwar jeweils
nach Beendigung der Arbeitszeit in die Wanderbe-
wegung einreihen.

Nadwyżka ponad 4.500 tych polskich robotników rolnych, którzy w ciągu jednego roku włączą się do ruchu sezonowego, zaliczona będzie na rachunek liczby osób, które w myśl ust. 1 mają wrócić w ciągu następnego roku.

§ 2.

Rząd Polski może wskazać osoby, które wyjęte będą z włączenia się do ruchu sezonowego. Ogólna liczba tych osób nie może zasadniczo wynosić rocznie ponad 14% liczby polskich robotników rolnych, którzy w myśl § 1 mają włączyć się do ruchu sezonowego. Jeśli w jednym roku nie osiągnie się 14%, to reszta może być wskazana w latach następnych ponad 14%. Nie wlicza się robotnika do 14% także i wtedy, jeżeli robotnik ten, już wyłączony w jednym z poprzednich lat, został zaproponowany ponownie do włączenia się do ruchu sezonowego.

§ 3.

Zaopatrzenie polskich robotników rolnych w Niemczech w paszporty powinno być możliwie ułatwione i przyspieszone.

W tym celu Niemiecka Centrala Robotnicza zbierze potrzebne dane, dotyczące poszczególnych robotników, zapomocą kwestionariuszy, których dostarczą jej właściwe konsulaty polskie.

§ 4.

Niemiecka Centrala Robotnicza prześle właściwym polskim konsulatom do 1 kwietnia każdego roku 7.000 wypełnionych kwestionariuszy, a z tej liczby do 1 marca co najmniej 3.500. Na podstawie tych kwestionariuszy konsulaty polskie podadzą Niemieckiej Centrali Robotniczej, najpóźniej 1 sierpnia każdego roku, nazwiska co najmniej 5.300 polskich robotników rolnych, którzy albo zaopatrzeni są w paszporty, lub też paszporty otrzymają zawczasu przed rozpoczęciem powrotu.

§ 5.

Niemiecka Centrala Robotnicza poda do wiadomości polskich konsulatów, najpóźniej do 1 września każdego roku, nazwiska 5.300 takich polskich robotników rolnych, którzy mają wrócić do Polski na okres zimowy.

Na wykazach tych umieści się przedewszystkiem polskich robotników rolnych, którzy w danym roku po ukończeniu okresu robót mają zamiar powrotu na zimę do Polski oraz tych robotników, których pracodawcy zamierzają zwolnić w danym roku.

Polnische landwirtschaftliche Arbeiter, die sich in einem Jahre über die Zahl von 4.500 hinaus in die Wanderbewegung einreihen, werden auf die Zahl der Personen, die nach Abs. 1 im nächsten Jahre zurückkehren sollen, angerechnet.

§ 2.

Die Polnische Regierung kann Personen benennen, die von der Einreihung in die Wanderbewegung ausgeschlossen sein sollen. Die Zahl dieser Personen darf insgesamt und grundsätzlich in jedem Jahre 14 v. H. der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, die nach § 1 für die Einreihung in die Wanderbewegung in Betracht kommen, nicht übersteigen. Werden in einem Jahre 14 v. H. nicht erreicht, so kann der Rest in den nächsten Jahren ausserhalb der 14 v. H. benannt werden. Eine Einrechnung in die 14 v. H. findet auch dann nicht statt, wenn ein Arbeiter, der bereits in einem früheren Jahre von der Einreihung in die Wanderbewegung ausgeschlossen worden ist, erneut für die Einreihung vorgeschlagen wird.

§ 3.

Die Ausstattung der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter in Deutschland mit Pässen soll möglichst erleichtert und beschleunigt werden.

Zu diesem Zwecke wird die Deutsche Arbeiterzentrale durch Fragebogen, die ihr von den zuständigen polnischen Konsulaten zur Verfügung gestellt werden, die erforderlichen Feststellungen bezüglich der einzelnen Arbeiter treffen.

§ 4.

Die Deutsche Arbeiterzentrale wird den zuständigen polnischen Konsulaten bis zum 1. April jeden Jahres 7.000 ausgefüllte Fragebogen, davon bis zum 1. März mindestens 3.500, übersenden. Die Konsulate werden der Deutschen Arbeiterzentrale auf Grund der Fragebogen bis spätestens zum 1. August jeden Jahres mindestens 5.300 polnische landwirtschaftliche Arbeiter namhaft machen, die entweder mit Pässen versehen sind oder Pässe rechtzeitig vor Beginn der Wanderung erhalten werden.

§ 5.

Die Deutsche Arbeiterzentrale wird den polnischen Konsulaten spätestens bis zum 1. September jeden Jahres 5.300 solcher polnischer landwirtschaftlicher Arbeiter mitteilen, die für die Rückkehr nach Polen über die Winterzeit in Betracht kommen.

In diese Listen werden vor allem die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter aufgenommen, welche die Absicht haben, in dem betreffenden Jahre nach Beendigung der Arbeitszeit über den Winter nach Polen zurückzukehren, sowie die Arbeiter, welche die Arbeitgeber in dem betreffenden Jahre zu entlassen beabsichtigen.

§ 6.

Konsulaty polskie podawać będą Niemieckiej Centrali Robotniczej stopniowo najpóźniej do 15 listopada każdego roku, nazwiska polskich robotników rolnych, którzy w danym roku nie mają wejść do ruchu sezonowego.

§ 7.

Polscy robotnicy rolni, którzy w myśl § 2 nie wejdą do ruchu sezonowego, winni otrzymać tymczasowe zaświadczenie uprawniające (vorläufiger Befreiungsschein), które każdorazowo uprawnia ich na przeciąg jednego roku do pracy w rolnictwie.

W 1933 r. polscy robotnicy rolni, którzy nie zostali objęci ruchem sezonowym, otrzymają zaświadczenia uprawniające (Befreiungsscheine) do pracy w rolnictwie.

§ 8.

Rząd Niemiecki wywrze wpływ na Niemiecką Centralę Robotniczą, ażeby ci robotnicy rolni, którzy na podstawie niniejszego porozumienia powrócą do Polski, mieli pierwszeństwo przy przyjmowaniu do pracy na wiosnę w charakterze robotników sezonowych, chyba że w poszczególnym wypadku przemawiać będą przeciwko temu ważne powody.

§ 9.

Postanowienia § 3 mają odpowiednie zastosowanie do polskich robotników rolnych, którzy przed 1 stycznia 1919 r. przybyli do Niemiec i tamże pozostali. Kwestjonariusze, które, wnosząc z ich treści, dotyczą takich robotników, Niemiecka Centrala Robotnicza prześle konsulatom polskim osobno w dwóch egzemplarzach.

Niemiecka Centrala Robotnicza wyda tymczasowe zaświadczenie uprawniające robotnikom, co do których konsulaty polskie na podstawie tych kwestjonariuszy zgłosi odpowiedni wniosek. Zaświadczenie to udzielane będzie na rok, a w razie potrzeby przedłużone będzie jeszcze na rok, chyba że się okaże, że robotnik nie należy do osób, wymienionych w ust. 1.

§ 10.

Liczba polskich robotników rolnych, którzy pomiędzy 1 stycznia 1919 r. a 31 grudnia 1925 r. przybyli do Niemiec i tamże pozostali, i którzy w roku przejściowym 1927 włączają się do ruchu sezonowego bez jakiegokolwiek oddziaływania władz niemieckich lub innych czynników, dolicza się do liczby robotników, którzy mają wrócić w 1928 r. na podstawie niniejszego porozumienia. W ciągu tych dwóch lat włączy się więc do ruchu sezonowego ogółem 9.000 robotników. Liczba robotników, którzy mają być umieszczeni w wykazie, zaproponowanym na 1928 r., będzie odpowiednio podwyższona lub zmniejszona.

Rząd Niemiecki oświadcza, że spowoduje, aby Niemiecka Centrala Robotnicza:

§ 6.

Die polnischen Konsulate werden der Deutschen Arbeiterzentrale laufend bis spätestens zum 15. November jeden Jahres die Namen der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter mitteilen, die sich in dem betreffenden Jahre nicht in die Wanderbewegung einreihen sollen.

§ 7.

Polnischen landwirtschaftlichen Arbeitern, die sich gemäss § 2 nicht in die Wanderbewegung einreihen, soll ein vorläufiger Befreiungsschein erteilt werden, der sie jeweils auf ein Jahr zur Beschäftigung in der Landwirtschaft berechtigt.

Im Jahre 1933 erhalten die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, die von der Wanderbewegung nicht erfasst worden sind, Befreiungsscheine für die Beschäftigung in der Landwirtschaft.

§ 8.

Die Deutsche Regierung wird auf die Deutsche Arbeiterzentrale einwirken, dass die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, die auf Grund dieser Vereinbarung nach Polen zurückkehren, im Frühjahr zur Arbeitsaufnahme als Wanderarbeiter bevorzugt werden, es sei denn, dass im Einzelfalle wichtige Gründe dagegen sprechen.

§ 9.

Die Bestimmungen des § 3 finden auf polnische landwirtschaftliche Arbeiter, die vor dem 1. Januar 1919 nach Deutschland gekommen und dort verblieben sind, entsprechende Anwendung. Die Deutsche Arbeiterzentrale wird den polnischen Konsulaten die Fragebogen, nach deren Inhalt es sich um solche Arbeiter handelt, gesondert und in doppelter Ausfertigung übersenden.

Die Deutsche Arbeiterzentrale wird Arbeitern, für die ein polnisches Konsulat auf Grund dieser Fragebogen einen entsprechenden Antrag stellt, einen vorläufigen Befreiungsschein aushändigen. Dieser Befreiungsschein wird auf ein Jahr erteilt und nötigenfalls noch um ein weiteres Jahr verlängert, falls sich nicht herausstellt, dass der Arbeiter nicht zu den in Abs. 1. angeführten Personen gehört.

§ 10.

Die Zahl der polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, die in der Zeit zwischen dem 1. Januar 1919 und dem 31. Dezember 1925 nach Deutschland gekommen und dort verblieben sind, und die sich im Übergangsjahre 1927 in die Wanderbewegung ohne jede Einwirkung der deutschen Behörden oder sonstiger Stellen einreihen werden, wird mit der Zahl der Arbeiter, die im Jahre 1928 auf Grund dieser Vereinbarung zurückkehren sollen, zusammengerechnet. In diesen beiden Jahren werden sich demnach insgesamt 9.000 Arbeiter in die Wanderbewegung einreihen. Die Zahl der in die Vorschlagsliste des Jahres 1928 aufzunehmenden Arbeiter wird entsprechend erhöht oder vermindert.

Die Deutsche Regierung erklärt, dass sie die Deutsche Arbeiterzentrale veranlassen wird,

- a) powiadomiła natychmiast pracodawców, że polscy robotnicy rolni, którzy przed 1 stycznia 1919 r. przybyli do Niemiec i tamże pozostali, mogą w myśl konwencji i nadal w Niemczech pozostać,
- b) oddziaływała stale na pracodawców, by następujące grupy polskich robotników rolnych były nadal zatrudniane na miejscu pracy w ciągu półroczu zimowego 1927/28,
1. przybyli przed 1 stycznia 1919 r. do Niemiec i tamże pozostali,
  2. ożenieni z obywatelkami niemieckimi,
  3. którzy posiadają liczne rodziny,
  4. którzy pobierają rentę wypadkową albo inwalidzką lub też ci, co do których postępowanie rentowe jest w toku.

Sporządzono w Warszawie dnia 24 listopada 1927 w dwóch tekstach oryginalnych i to każdy w języku polskim i niemieckim, z których każdy Rząd otrzymuje jeden. Teksty polski i niemiecki co do treści są zgodne i autentyczne.

(—) *Dr. Witold Prądzyński*
(—) *Stanisław Gawroński*

- a) den Arbeitgebern sofort mitzuteilen, dass die polnischen landwirtschaftlichen Arbeiter, die vor dem 1. Januar 1919 nach Deutschland gekommen und dort verblieben sind, nach dem Verträge in Deutschland weiter verbleiben können,
- b) auf die Arbeitgeber nachhaltig dahin einzuwirken, folgende gruppen polnischer landwirtschaftlicher Arbeiter im Winterhalbjahr 1927/28 auf der Arbeitsstelle weiter zu beschäftigen,
1. die vor dem 1. Januar 1919 nach Deutschland gekommen und dort verblieben sind,
  2. die deutsche Staatsangehörige geheiratet haben,
  3. die kinderreiche Familien besitzen,
  4. die im Genuss einer Unfall- oder Invalidentrente sind, oder bei denen ein Rentenverfahren schwebt.

Geschehen in Warschau am 24 November 1927 in zwei Urschriften, und zwar jede in polnischer und in deutscher Sprache, von denen jede Regierung eine erhält. Der polnische und der deutsche Wortlaut stimmen inhaltlich überein und haben gleiche Geltung.

(—) *Rauscher*
(—) *Dr. O. Weigert*

Zaznajomiwszy się z powyższymi: Konwencją, Protokołem końcowym i Porozumieniami, uznaliśmy je i uznajemy za słuszne zarówno w całości jak i każde z zawartych w nich postanowień; oświadczamy, że są przyjęte, ratyfikowane i potwierdzone i przyrzekamy, że będą niezmiennie zachowywane.

Na dowód czego wydaliśmy Akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

W Warszawie, dnia 4 kwietnia 1928 r.

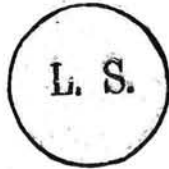
(—) *I. Mościcki*

Przez Prezydenta Rzeczypospolitej
Prezes Rady Ministrów:

(—) *J. Piłsudski*

Minister Spraw Zagranicznych:

(—) *August Zaleski*

367.

OŚWIADCZENIE RZĄDOWE

z dnia 6 czerwca 1929 r.

w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych: 1. Konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką w sprawie polskich robotników rolnych, wraz z Protokołem końcowym, 2. Porozumienia w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych, i 3. Porozumienia w sprawie polskich robotników rolnych, którzy przybyli do Niemiec przed 31 grudnia 1925 roku i tamże pozostali, podpisanych w Warszawie dnia 24 listopada 1927 roku.

Podaje się niniejszem do wiadomości, że dnia 27 maja 1929 roku dokonana została w Berlinie wymiana dokumentów ratyfikacyjnych: 1. Konwencji między Rzeczpospolitą Polską a Rzeszą Niemiecką w sprawie polskich robotników rolnych, wraz z Protokołem końcowym, 2. Porozumienia w sprawie rekrutacji, pośredniczenia i kontraktowania, jako też przejazdu polskich sezonowych robotników rolnych, i 3. Porozumienia w sprawie polskich robotników rolnych, którzy przybyli do Niemiec przed 31 grudnia 1925 roku i tamże pozostali, podpisanych w Warszawie dnia 24 listopada 1927 roku.

Minister Spraw Zagranicznych: *August Zaleski*